

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ વાચનમાળાની ગૂજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ

તથા

"ડિકટેશન શિક્ષક."

(જેમાં અર્થ, દરેક પાઠના સવાલ, સાર, બોધ, અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષરો.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો૦

રચનારનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—છગનલાલ મોતીરામ શાહ,

"મુખગણિત શિક્ષક" વગેરેના કર્તા.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું-"શંકર" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ ચૌટાના પુલ ઉપર-સુરત.

સને ૧૯૨૯] કિંમત ૦-૪-૦. [સંવત ૧૯૮૫

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો૦ કૃત.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ વાચનમાળાની

ગૂજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

તથા

"ડિકટેશન શિક્ષક"

સાવિદ્યા=વિદ્યા તેજ.
યા=જે.
વિમુક્તયે=સ્વતંત્રા આપે.
સાવિદ્યા યા વિમુક્તેય=વિદ્યા તેનું નામ કે જે સ્વતંત્રા આપે.

પાઠ ૧ લો.

અમારો દેશ=હિંદુસ્તાન; ભરતખંડ.
સારો=જોઇએ તેવો.
જગતના=દુનિયાના.
સર્વ=બધા; સઘળા.
ભૂલો=વાંક; કસુર.
તોયે=તોપણ.
સરસ=મોટા.
પહાડ=પર્વત; ઘણે ઉંચે સુધી વધેલા ડુંગર.
નદી=મીઠા પાણીનો વહેળો પર્વત અગર સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગામાં થઈ સમુદ્ર, રણ કે બીજી નદીને મળે છે તે.
સદા=હંમેશા; નિત્ય.
પશુ=ચોપગાં જાનવર
પંખી=પક્ષી; પાંખવાળા જનાવર.
જુદાં જુદાં=તરેહ તરેહનાં.
બહુયે=ઘણાએ.
બધી=તમામ; સઘળી
સતી=ધણીના હુકમમાં રહેનારી સ્રી.
સાધુ=પવિત્ર માણસ.
સૌ=બધું; જે જોઈએ તે.
પ્રભુનો=પરમેશ્વરનો.
પાડ=આભાર; ઉપકાર.
જન્મ=અવતર.
ગર્વે=અભિમાન કરીને.

સમજુતી—દુનિયાના બધા દેશમાં અમારો દેશ સારો છે. ભલે કસુર કરે, તોપણ અમારો દેશ સારો છે. (૧) અમારે ત્યાં મોટા પર્વતો છે, અને અમારી નદીઓ મોટી છે; હંમેશા સરસ ફૂલો ઊગે છે, તેથી અમારો દેશ સારો છે. (૨) અમારા

દેશમાં તરેહ તરેહનાં ઘણાંએ પશુ પંખી છે, અમારે ત્યાં તમામ ચીજો પાકે છે, તેથી અમારો દેશ સારો છે. (૩) અમારા દેશમાં સતીઓ છે. અમારા દેશમાં સાધુઓ છે; અમારા દેશમા બધુંએ (જે જોઇએ તે) છે, તેથી અમારો દેશ સારો છે. (૪) અમોને હિંદુસ્તાનમાં જન્મ આપ્યો, તેથી પરમેશ્વરનો પાડ માનીશું; અને હંમેશા અભિમાન કરીને કહીશું કે અમારો દેશ સારો છે. (૫)

સવાલ—અમારો દેશ સારો છે એમ શા પરથી કહો છો;

પાઠ રજો.

વાડી=ફળ, ફૂલના ઝાડ છોડ રોપ્યા હોય તેવી જગા.
મથાળે=ઉપલે ભાગે.
ચિત્ર=છબી.
ખુશ=રાજી.
મજા=મોજ; આનંદ.
યાદ આવે છે= સાંભરી આવે છે.
સંભાળ=કાળજી;
ચેટક.
મજાનું=સારૂં.
બેઠક=બેસવાની જગા.
બન્ને=બેઉ.
મજબૂત=ટકાઉ; તૂટે નહિ એવાં.
ખાતરી=સાબિતી.
જોશથી=ઝડપથી.
પહેલાં = અગાઉ; અગાડી.
બીકણ = ડરપોક; બીએ એવો.
સંભાળ=બરદાસ.
પિતા=બાપાજી.
વહાલ=હેત; પ્યાર.
ભરોસો=વિશ્વાસ; ખાતરી
ઈજા=દુઃખ; પીડા.
બીક=ડર; ભો.
બાયડો=મરદ.
પડખામાં=સોડમાં;

સવાલ—હીંચકો કયાં બાંધ્યો હતો ? કોણ નાખ્દ હતું ? ચંપા બીતી હતી એમ શા પરથી જણાવ્યું.

બોધ—આપણા આપણે નાના ભાઈ બેન પર હેત રાખવું જોઈએ.

પાઠ ૩ જો.

કુરકુરિયાં=ભોટીલાં.
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જગા.
બૂમ=ઘાંટો, અવાજ.
કોઠી=માટીનું બનાવેલું અનાજ ભરવાનું મોટું ઉંચું વાસણ.
પ્રયત્ન=વધારેમહેનત
મન=મરજી; ઇચ્છા.
આંધળાં=આંખથી જોઇ શકે નહિ એવાં.
એક પછી એક=વારાફરતી.
ખૂબી=બલિહારી.
ખીજવાઇ=ચિડાઇ
માયા=હેત.
દુઃખ=પીડા; ઇજા.

સવાલ—કુતરીને કેટલાં બચ્ચાં અવતરે? કોને કોને બચ્ચાં આંધળાં અવતરે છે? કુતરીનાં બચ્ચાં કેટલા દિવસ આંધળાં રહે? કુતરી કુરકુરિયાંને એક જગાએથી બીજી જગાએ કેવી રીતે લઇ જાય છે? કુતરી, કનુ તથા સવિતાને કરડવા દોડતી નહોતી તેનું શું કારણ?

બોધ—પ્રાણી પર હેત રાખવું.

પાઠ ૪થો.

સ્તુતિ=પ્રાર્થના; બંદગી.
નાથ=ધણી; પરમેશ્વર.
રંક=ગરીબ.
કૃપાદૃષ્ટિ=મહેરબાની
તાપ=દુઃખ.
પાપ=નઠારાં કામ.
ઉગારો=બચાવો.
ઈશ=ઇશ્વર.
પ્રેમ=પ્યાર; હેત.
સૂર્ય=સુરજ.
પૂર તેજે=પૂરા પ્રકાશથી.
વીતી ગઇ = જતી રહી.
વાત સહેજે=જોત જોતામાં.
પ્રભો=પ્રભુ; પરમેશ્વર.
પ્રાણી=જેને જીવ છે ને જે અહીંથી તહીં ફરી હરી શકે છે તે.
ઉદ્યોગ=મહેનત.
બુદ્ધિ=અકકલ.
વિદ્યા=કેળવણી.
કુડાં=નઠારાં; કપરાં.
રૂડાં=સારાં.
શિરે=માથે.
શિરે હાથ થાપો=માથે હાથ મૂકો; આશિર્વાદ આપો.
દિન=દિવસ; દહાડો.
સારો=આખો

સમજુતી—અહો ! ભગવાન અમે હાથ જોડી ઉભા છીએ, તો તમે અમ ગરીબ પર થોડી મહેરબાની કરો; હંમેશા દુઃખ અને નઠારાં કામથી તો બચાવો, ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૧) જુઓ, જોત જોતામાં રાત પૂરી થઈ, ને પૂર્વ દિશામાં સૂર્ય તો પૂરા તેજથી ઊગ્યો; પ્રભુ ! તારા વિના સંભાળનારો કોણ છે ? મતલબ કે તુંજ અમારી સંભાળ લેનારો છે. ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૨) પશુ, પક્ષીઓ, પ્રાણીઓ કામે વળગ્યાં, એમ સૌએ મહેનત કરવા માંડી સુખ માગ્યાં; હે પ્રભુ ! અમારી અકકલ ને વિદ્યા વધારો. ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૩) કપરાં દુઃખ મટાડી, સારાં સુખ આપો. હે પરમેશ્વર ! અમને આશિર્વાદ આપો; જેથી આજનો આખો દિવસ સુખમાં જાય. ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૪)

બોધ—સવારમાં ઊઠી આ સ્તુતિ કરવી.

પાઠ ૫ મો.

દડો=બોલ.
અરીસો=આરસો.
ફૂટી=ભાંગી.
ગુસ્સે થશે=ખીજવાશે.
ભાઈબંધ=મિત્ર; દોસ્ત.
દિવાનખાનું=બેસવા ઊઠવાનો મુખ્ય ઓરડો.
છટકી ગયો=છૂટી ગયો.
લટકાવેલી=ટાંગાવેલી
અથડાયો=અફળાયો.
કુકડે કકડા=ચૂરેચૂરે.
ઝળઝળિયાં=પાણી.
ભૂલ=વાંક; કસુર.
શરમ=લાજ
મોં ઉતરી ગયું=ઝંખવાઈ ગયો.
જૂઠું=ખોટું; અસત્ય.
સાચે સાચું=ખરેખરૂં; સત્ય.
હેત=વ્હાલ; પ્યાર.
છેતર્યા=ઠગ્યા.
મહેતાજી=શિક્ષક
તૂટેલો=ભાંગી ગયેલો.
ગુસ્સાથી=રીસથી.
ગભરાયો=અકળાયો.
કદી=કોઈ દિવસ.
ટેવ=આદત.

શિક્ષા=સજા.	સરસો=સાથે	ઈશ્વિર=પ્રભુ;ભગવાન
ઉલટો=સામો.	ચાંપી=દબાવી	છેતરનાર=ઠગનાર.

સવાલ—ચંદુલાલને ઘરમાં દડાથી રમવાની કેમ ના કહી ? ચંદુલાલે એની બાનું કહ્યું માન્યું નહિ તેથી શું થયું ? ચંદુલાલ રડતો હતો ત્યારે મણિલાલે શું કહ્યું ? ચંદુલાલે શું જવાબ આપ્યો ? ચંદુલાલ સાચું બોલ્યો તેથી વેણીલાલે શું કર્યું ?

બોધ—હંમેશા સાચુંજ બોલવું. સાચું બોલનાર પર ઇશ્વર રાજી રહે છે અને તે સુખી થાય છે. જૂઠું બોલીને છેતરનાર દુઃખી થાય છે.

પાઠ ૬ ઠ્ઠો.	ફિટકાર=ધિક્કાર.	જરા.
જન=માણસ.	સત્ય=સાચું	પાપી=નઠરાં કામ
છાનું=કોઈ ન જાણે	વહેવાર=આપ લે.	કરનાર.
તેમ.	કૈં=કંઈ.	અપાર=ઘણુંજ.
નવ=નહિ.	તલભાર=તલ જેટલું;	

સમજુતી—માણુસ કદાપિ જૂઠું બોલીને છેતરવાને જાય, પણ જૂઠું છાનું રહે છે નહિ, ને લોકો તેનું જૂઠું સમજી જાય. (૧) જૂઠાને બધા લોકો બહુ ધિક્કારે છે, માટે તમે બધાં છોકરાંઓ સાચની આપ લે કરો એટલે સાચુંજ બોલો. (૨) દુનિયામાં પરમેશ્વરથી કંઈ જરાપણ છાનું રહેતું નથી, નઠારાં કામ કરનાર જૂઠો દુનિયામાં ઘણુંજ દુઃખ પામે છે. (૩)

બોધ—જૂઠું બોલવું નહિ.

પાઠ ૭ મો.	ભાષા=બોલી.	વ્યંજન=સ્વરની મદદ
મૂળાક્ષર=સ્વર અને	સ્વર=પૂરો ઉચ્ચાર	વગર જેનો ઉચ્ચાર
વ્યંજન.	થઇ શકે એવો અક્ષર	થઈ શકતો નથી

એવો અક્ષર.

જોડાક્ષર=બે કે વધારે વ્યંજન જોડાઇને થએલો અક્ષર.

ઉચ્ચાર=મોઢામાંથી નીકળો શબ્દ.

સવાલ—સ્વર કેટલા છે તે તે કયા કયા? વ્યંજન કેટલા છે તે તે કયા કયા? જોડાક્ષર એટલે શું? સ્વર, સ્વાદ, રહ્યો, વ્યંજન અને ઉચ્ચારમાં જોડાક્ષર કયો છે?

પાઠ ૮ મો.

અઠવાડિયું=સાત [દિવસ

વાર=દિવસ.

રવિ=સુરજ.

સોમ=ચંદ્ર.

પરમ=ત્રીજો દિવસ.

ગઈકાલ=ગયો દિવસ.

આવતી કાલ=આવતો [દિવસ.

યાદ=ફેમ.

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે. (૧) સાતમો વાર શનિ છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડિયું થાય છે. (૨)

સવાલ—અઠવાડિયાના વાર ગણાવો. અઠવાડિયાના પહેલા, ત્રીજા, પાંચમા ને સાતમા વારનું નામ કહો.

પાઠ ૯ મો.

પખવાડિયું=પંદર દિવસ.

તિથિ=દિવસ.

પક્ષ = ખખવાડિયું; પંદર દિવસ.

માસ=મહિનો.

વર્ષ=બાર મહિના.

અજવાળિયું=સુદ; મહિનાનું પહેલું પખવાડિયું; શુક્લ પક્ષ.

અંધારિયું=વદ; મહિનાનું બીજું પખવાડિયું; કૃષ્ણપક્ષ

પૂનમ=મહિનાનો પંદરમો દિવસ; સુદનો છેલ્લો દિવસ.

અમાસ=મહિનાનો છેલ્લો દિવસ; વદનો છેલ્લો દિવસ.

સુદ=અજવાળિયું.

વદ=અંધારિયું.

આકાશ=ગગન.

સવાલ—તિથિ એટલે શું? તિથિઓ ગણાવો. પૂનમ એટલે શું? અમાસ એટલે શું? આ પાઠમાં જે સવાલ આપ્યા છે તેના જવાબ કહો.

પાઠ ૧૦મો.

પ્રભાતિયું=પ્રભુના નામની સવારમાં ગાવાની કવિતા.
જાગને=ઊઠને.
જાદવા=જાદવ.
ગોવાળિયા=ગાયના ચરાવનાર.
તુજ=તારા.
તુજ વિના=તારા વગર.
ધેન=ગાયોનું ટોળું.
ગોવાળ=ગાયનો ચરાવનાર.
વડો=મોટો.
દહીંતણું=દહીંનાં.
કઢિયેલ=ઉકાળેલાં.
તારો=તાર્યો; ઉગાર્યો.
હાથિયો=હાથી.
કાળિ નાગ=શેષનાગ.
નાથિયો=નાથ ઘાલી.
ભૂમિનો=પૃથ્વીનો.
ભાર=બોજો.
વહેશે=લઈ લેશે.
જમુના=યમુના; જમના.
તીરે=કાંઠે.
ગોધેન=ગાયોના ટોળાં.
મધુરી=મીઠી.
મોરલી=વાંસલી.
વાશે=વગાડશે.
નરસૈંયો=નરસિંહ મહેતો.
રીઝિયો=ખુશ થયો.
બૂડતાં=ડૂબતાં.
બાંહેડી=હાથ.
સહાશે=પકડશે.

સમજુતી—હે જાદવ ! હે કૃષ્ણ ગોવાળિયા ! તું ઊઠને. તારા વગર ધેનમાં કોણ જશે ? ત્રણસેં ને સાઠ ગોવાળ એકઠા થયા છે, તેમાં તારા વગર મોટો ગોવાળિયો કોણ થશે ? હે જાદવ ! હે કૃષ્ણ ગોવાળિયા તું ઊઠને. (ટેક ૧) દહીમાં આથેલાં દહીંથરાં, ઘીમાં તળેલાં ઘેબર અને ઉકાળેલું દૂધ તે તારા વગર કોણ પીશે ? હે કૃષ્ણ ! તેં હાથીને ઉગાર્યો અને કાળિનાગને નાથિયો. તારા વગર ભૂમિનો ભાર તે કોણ લઈ લેશે ? (ટેક ૨) જમનાને કાંઠે ગાયો ચરાવતાં મધુરી મોરલી તારા વગર કોણ વગાડશે ? નરસિંહ મહેતા કહે છે, કે હું તો તારા ગુણ ગાઇને ખુશ થયો, સંસાર સાગરમાં બૂડતાં તારા વગર કોણ હાથ પકડશે ? મતલબ કે તારા વગર સંસાર સાગરમાંથી કોણ ઉગારશે ? (ટેક ૩).

સાર—સવારમાં ઊઠી આ પ્રભાતિયું ગાવું.

ટીપઃ—એક હાથી તળાવમાં પાણી પીવા ગયો હતો. તેને મગરે પકડ્યો અને પકડીને પાણીમાં લઈ ગયો. જ્યારે હાથીની સૂંઢની અણી જરાક પાણી ઉપર રહી અને મરવાનો વખત આવ્યો, ત્યારે હાથીએ શ્રી કૃષ્ણને યાદ કર્યા એટલે શ્રી કૃષ્ણે તેને મગર પાસેથી છોડાવ્યો હતો.

પાઠ ૧૧ મો.

વિસામો=આરામ.
વિચાર=મનસુબો.
સેના=ટોળું.
ટેવ=આદત.
હળવેથી=ખબર ન પડે તેમ.
ઘટામાં=ભરાવમાં.
ચિચિયારી=કિકિયારી.
સૂઝ=સમજ.
ચીડાઈ=ખીજવાઈ.
લંકા=સિંહલદ્વીપ.
નાળિયેરનું ઝાડ=નાળિયેરી.
નાળિયેર=નાળિયેરીનું ફળ.
મફત=વગર પૈસાની.
મજૂરી=મહેનત.

સવાલ—કોઇ માણસ કંઇ કામ કરતું હોય, તો તે જોઇ તેના જેવું કરવાની વાંદરાંને ટેવ હોય છે તેની વાત કહો. વાંદરાની આ ટેવ કયાંના લોકો જાણે છે? એ ટેવનો લાભ તેઓ કેવી રીતે મેળવે છે?

પાઠ ૧૨મો.

લગ્ન=વિવાહ.
કારીગરો=કામ કરનારા.
મજબૂત=સજ્જડ; જોરથી.
ગમત=ખેલ.
શરીરે=ડીલ પર.
શક્તિ=બળ; તાકાત.
મદારી=ખેલ કરનાર.
ખેલ=રમત.
ચાલાક=ચંચળ; હોશિયાર.
અડપલું=અટકચાળું.
તોફાની=મસ્તીખોર.

સવાલ—માણસ જેવું કરે તેવું કરવાની શક્તિ કોનામાં હોય છે? એ ગુણનો લાભ કોણ લે છે? વાંદરાં માણસ જેવું કરે છે તેવું કરે છે તેની વાત કહો. વાંદરાના ગુણ ગણાવો.

પાઠ ૧૩મો.

નાનીશી=નાની સરખી.
કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર.
બિયાં=બી.

ડબ્બી=દાબડી.
ટુકડો=થોડો ભાગ.
રીસ=ગુસ્સો.
મૂંગો=ચૂપ.
ફરીથી=બીજીવાર.
પહેલાં=અગાઉ.
રિસાળ=જરા જરા વારમાં રિસાય એવો.
અકળાઈ=ગભરાઇ.
કુટેવ=ખરાબ આદત.
નકામો=વગર કારણે.
માયાળુ=હેતાળ.
બેદરકારી=ગફલતી.
સુંદર=સરસ.
આનંદ=ખુશાલી.

સવાલ—જ્યારે ગુસ્સો ચઢે ત્યારે કંઈપણ બોલતાં પહેલાં શું કરવું ?

પાઠ ૧૪મો.

મૂળ=અસલ.
મેળવણીના=મિશ્ર.
ગોટી=ગોળી.
વાદળી=આસમાની.
જાંબુડિયો=જાંબુના રંગ જેવો.
મિશ્ર=એકઠું.
મિશ્રણ=ભેગ; મેળવણી.
રાખોડિયો=રાખોડીના રંગ જેવો.

સમજુતી—લાલ, પીળો ને વાદળી એ ત્રણ મૂળરંગ કહેવાય છે. બાકીના બીજા બધા રંગો મૂળ રંગો મેળવ્યાથી થાય છે.

સવાલ—મૂળરંગ ગણાવો. કયા કયા રંગ મેળવવાથી નારંગી રંગ થાય ? પીળો ને વાદળી રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ થાય ? જાંબુડિયો રંગ કયા કયા રંગ મેળવવાથી બને ? મિશ્રરંગ ગણાવો. ત્રણે મૂળરંગની મેળવણી કરવાથી કયો રંગ થશે ? રાખોડિયો રંગ કયા કયા રંગ ભેગા કરવાથી થાય ? રંગ વિષે કવિતા બોલો.

પાઠ ૧૫મો.

સીમ=ખેતર.
સહેલ=મઝા.
ગુરુજી=મહેતાજી.
રજા=છુટ્ટી.
ભેગા=એકઠા.
આંબાવાડિયું=આંબાના ઝાડ ઘણાં હોય તેવી જગા; અમરાઇ.
મોર=આંબા, આંબલી, લીમડો વગેરેનાં ઝીણાં ફૂલ.
સુગંધ=સારી વાસ; ખુશબો.

સુગંધવાળી=ખુશબોદાર.
ઘટા=ભરાવ.
ઝરો=ઝરણ; જમીનમાંથી નીકળતું પાણી.
આઘે=દૂર.
ગુચ્છાદાર=ગુચ્છાવાળી.
ખેતર=અનાજ પાકે છે તે જગા.
કોયલ=કાળા રંગનું મધુર રાગનું પક્ષી.
ટહૂકતી=ટૌકા કરતી.
ડોલતા=હાલતા.
એક સામટા=સાથે.
મધુરો=કાનને સારો લાગે એવો.
અવાજ=સાદ.
આનંદી=આનંદ આપનાર.
પતંગિયું = એક જાતનો સુંદર પાંખવાળો કીડો.
ભમરો=પીળાં મોંનો ને શરીરે કાળો પાંખવાળો જીવડો.
જંગલ=રાન.
ગોટો=કલગી; તોરો.
સુંદર=રળિયામણો; શોભિતો.

પાઠ ૧૬મો.

ઋતુ=રત; મોસમ.
સમજ=સમજણ.
સાંજ=દીવાબત્તીનો વખત.
શિયાળો=ટાઢની ઋતુ.
ટાઢ=ઠંડી.
શાલ=ઊનનું કીમતી વસ્ત્ર.
રજાઈ=થોડું રૂ ભર્યું હોય તેવું છીંટનું ગોદડું.
ખળે છે=અટકે છે,
ટૂંકો=નાનો.
લાંબી=મોટી.
દહાડો=સૂર્ય ઉગે ત્યારથી આથમે ત્યાં સુધીનો વખત.
સૂર્ય=સુરજ; રવિ.
તેજ=પ્રકાશ.
દિવાળી=હિંદુ વર્ષનો છેલ્લો દિવસ.
હોળી=ફાગણ સુદ પુનમ.
ગરમી=તાપ.
જોડા=ખાસડાં
લૂ=ગરમ પવનનો ઝપાટો.
ઉનાળો=તાપની ઋતુ.
ચોમાસું=વરસાદની ઋતુ.
વાદળાં=વરાળનો જથો.
છવાઇ=ઢંકાઈ
ટીપાં=ફોરાં
પલળી=ભિંજાઈ.
રેલ=પૂર.

સવાલ—વર્ષની ઋતુ કેટલી ને તે કઇ કઇ ? દરેક ઋતુ કેટલા માહિનાની ને તે મહિના કયા કયા ? શિયાળો, ઉનાળો

અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે? દહાડો કોને કહેવાય? સાંજ કયારે કહેવાય? લૂ કઇ ઋતુમાં વાય? વરસાદ કઈ ઋતુમાં પડે? ટાઢ કયારથી પડે છે? રેલ કઈ ઋતુમાં આવે?

પાઠ ૧૭ મો.

શીતળ=ઠંડો.
પાન=પાંદડાં.
ખરે=ભોંય પર પડે.
પેદા થાય=પાકે.
કઠોળ=વાલ, વટાણા, ચોળા વગેરે; બે ફાડવાળું ધાન્ય.
તંબોળ=પાન.
ધરે=પહેરે; ઓઢે.
ગરીબ તણા=પૈસા વગરના.
ઘટે=ઓછો થાય.
તનમાં=શરીરમાં.
જોર=બળ; તાકાત.
ભલીભાત=સારી રીતે
ઊંડાં જળ જાય=પાણી સુકાઈ ઓછું થાય.
પામે=આવે.
કેસૂડાં=કેસૂડાના ઝાડનાં ફૂલ.
ગુણવાન=ગુણકારી; ફાયદાકારક.
પ્યારા=વહાલા.
ચંદન=સુખડ, કેસર વગેરેને પાણીમાં ઘસી લચકા જેવું બનાવે છે તે.
લાગ=લાગે.
મીઠા બોલ=મધુર સ્વાદ.
વણતોલ=ઘણોજ.
ખાસું=મજાનું.
દીસે=દેખાય.
ડૂબાડૂબ=ડૂબી ગએલી.
ઉચારે=બોલે.
મલાર=એક રાગનું નામ છે.
ખેતીકાર=ખેડૂત.
ચંપો=પીળા રંગનું સુગંધીદાર ફૂલ.
ચંપેલી, જૂઇ, જાય=એક જાતનાં સુગંધીદાર સફેદ ફૂલ.
ભલાં=સારાં.
ફુલાય=ખીલે.
માટ=માટે
ચાખડીઓ=પાવડીઓ.
હીંડોળા=હીંચકા.
ખાટ=ખાટલા.

કવિતાની સમજુતી.

શિઆળામાં ઠંડો પવન વાય છે, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે છે અને ઘઉં પાકે છે; ગોળ થાય છે, કપાસ અને કઠોળ પાકે

છે, લોકો શરીરે તેલ ચોળે છે, અને પાન સોપારી ખાય છે. (૧) શરીરે ડગલા પહેરે છે, ને શાલ ઓઢે છે, ગરીબ માણસના પગ અને ગાલ ફાટી જાય છે. શિઆળામાં દહાડો નાનો થાય છે અને રાત મોટી થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે (૨) ઉનાળામાં પાણી ઊંડાં જતાં રહે છે. એટલે ઓછા થાય છે. નદી અને સરોવરનાં પાણી પણ ઓછાં થાય છે. સઘળી વનસ્પતિને નવાં પાંદડાં આવે છે, અને સારા ગુણવાળાં કેસૂડાનાં ફૂલ પણ થાય છે. (૩) પાણીના કુંડ, ફુવારા ને બાગ સારા લાગે છે ચંદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે. કોયલ મધુર શબ્દ બોલે છે, અને તાપ ઘણોજ પડે છે. (૪) વરસાદની ઋતુ ઘણી મજાની લાગે છે. દુનિયા પાણીમાં ડૂબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી થઇ રહે છે લોકો મલાર રાગ ગાય છે ને ખેડૂતો ખેતરમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા, ચંપેલી, જૂઇ, જાય અને ગુલાબનાં ફૂલ સારાં ખીલે છે; ચોમાસામાં સુખને માટે છત્રી, પાવડી, હીંચકા ને ખાટલા હોય છે. (૬)

સવાલ—શિયાળામાં શું શું પાકે છે? ઉનાળામાં તાપથી બચવા લોકો શું શું કરે છે? ચોમાસામાં સુખને માટે કઇ કઇ વસ્તુઓ વાપરે છે?

પાઠ ૧૮ મો.

ધર્મશાળા=વટેમાર્ગુઓને વગર ભાડાનું ઉતરવાનું મકાન.
ચોગાન=ખુલ્લી જગો.
વાળુ=રાતનું જમવાનું
ઉપલે=ઉપરને.
કુંટાળ્યું=કાયર થયું.
દાદરા=દાદર.
ધક્કો=હડસેલો.
ફડાક=તરત.
બીક=ડર; ભય.
ખભે=ખાંધે.
કૂચ કરવા=ચાલવા.
કાળજું ફફડી ગયું=ફાળ પડી.

સવાલ–રીંછની વાત કહો.

પાઠ ૧૯ મો.

તળાવ=જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચમાં પાણી હોય તે
દરજી=લુગડાં શીવનાર.
માવત=હાથીને હાંકનાર.
ધરે=રાખે.
લગનસરા=ઘણા લોકોને ત્યાં લગ્ન; લગનગાળો.
સોય=શીવવાનું ઓજાર.
ઘોંચી=ભોંકી.
એકદમ=તરતજ.
હાથીખાનું=હાથી રાખવાની જગા; ગજશાળા.
અડફેટ=આંટી; ઝપટ
સપાટા=ઝપાટા.
ચીસો=બરાડા;બૂમો.
આસપાસ=આજુ-બાજુ.
ગાંડો=ભાન વગરનો.
ઝટ=તરત.
હોશિયાર=ચાલાક.
સીંચવાનું=ગોઠવવાનું
ઉપાડી=ઉંચકી.

સવાલ—હાથીની વાતો કહો. હાથી શા વડે પાણી પીએ છે ? લંકાના લોકો હાથી પાસે કયું કામ કરાવે છે ?

પાઠ ૨૦મો.

પ્રામાણિક=વહેવારમાં સાચો.
જામફળ=જમરૂખ.
બનાવ=બનેલી વાત.
ચોરી=પારકી ચીજ છાનીમાની લેવી તે.
શિક્ષા=સજા.
ભલું=કલ્યાણ.
શાબાશી=ધન્યવાદ.
ગમી=પસંદ પડી.
સચ્ચાઇ=સાચાપણું.
મથજે=મહેનત કરજે.
છાનીમાની=કોઈ ન જાણે એમ.
પારકી=બીજાની.

સવાલ—શિવશંકરની વાત કહો. ચોરી કોને કહેવી ?

બોધ—ચોરી કરવી નહિ.

પાઠ ૨૧મો.

સોબત=સંગત; દોસ્તી; સંગ.
અસર=લાગણી; પાસ; રંગ.
મજાક=મશ્કરી; ટોળ.
પાઠ=લેસન.
ધ્યાન=ચિત્ત; મન.
ઊંચો=ઉપલો.
મદદ=સહાય.
ઉમંગથી=હોંસથી;

ઉલટથી.	દિલગીરી=અફસોસ.	ભંડાર=કોઠાર.
રીતભાત=ચાલચલ-ગત; વર્તણુક.	છાબડી=છાબરી ટોપલી.	વાસ્યું=બંધ કર્યું.

સવાલ—ખરાબ છોકરા કોને કહેવા? સારા છોકરા કોને કહેવા?

પાઠ ૨૨મો.	માથું દુઃખે.	શિખામણ=બોધ;
ગંધ ગંધ=બદબો.	**ખરાબ વાસ=દુર્ગંધ.**	ઉપદેશ. [દોસ્ત.
માથું ફાટી જાય=	**દાખલા=ઉદાહરણ.**	**ભાઈબંધ=મિત્ર;**

સવાલ—ખરાબ સોબતથી ખરાબ અસર થાય છે તેનો દાખલો આપો.

પાઠ ૨૩મો.	ઘાટ=વિચાર;	સહવાસ=પરિચય;
સંગ=સોબત; સંગત.	મનસુબો.	સાથે રહેવું તે.
રંગ=અસર; લાગણી.	ભુંડો=નઠારો.	જગમાં=દુનિયામાં.
છંદ=શોખ.	જન=માણસ.	

સમજુતી—જેને જેવી સોબત તેને તેવીજ અસર થાય; જેને જેવી સોબત તેવાજ ગુણ તેનામાં આવશે. જેને જેવી સોબત તેવાજ તે શોખ કરશે; જેને જેવી સોબત તેવા તે બહુ વિચારો કરશે. સારાની સોબતથી સારો થશે, અને નઠારાની સોબતથી નઠારો બનશે. સારા માણસની સાથે રહેવાથી દુનિયામાં બધા તેને સારો ગણશે.

સાર—સારાની સોબતથી તેની સારી અસર આપણા પર થાય છે, માટે સારા માણસની સોબત કરવી, પણ નઠારા માણસની સોબત કરવી નહિ.

પાઠ ૨૪ મો.	ટપાલ=પોષ્ટઓફિસ	દયા=રહેમ.
લૂલો=લંગડો.	ખોડંગતો=લંગડાતો.	**સાથી=મદદ કરનાર.**

રજા=પરવાગી.
દયામણું=દયા ઉપજાવે એવું.
ઝળઝળિયાં=પાણી.
વિનંતિ=અરજ.
ખાવાનું=ખોરાક.
તદ્દન=બિલકુલ.
માયાળુ=માયા રાખનાર.
માયા=પ્રીત; હેત.
બાઝી=થઈ.
સંગાથે=સાથે.
હેરાન=દુઃખી.
ઘૂરકીને=ડોળાં કાઢીને
ચોકી=તપાસ.

સવાલ—મોતીને એની બાએ શું શીખવ્યું હતું? ભૂરિયો શું શું કામ કરતો હતો.

સાર—(૧) દુઃખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. (૨) જનાવરોને કેળવવાથી તેઓ માણસ જેવું કામ કરી શકે છે.

પાઠ ૨૫ મો.

સંપ=હળીમળીને રહેવું તે.
જંપ=નિરાંત; શાંતિ.
ટોળું=જથો.
સરદાર=આગેવાન.
જુસ્સાવાળો=લાગણીવાળો.
અવિચારી=વગર વિચારે કામ કરે એવો.
અનુભવી=માહીતગાર.
પારધી=શિકારી.
જાળ=ફાંદો.
છૂટવું=નીકળવું.
અવાજ=સાદ.
એક સામટાં=સાથે.
બળ=જોર.
કાતરી=કાપી.
કહેવત=કહેતી.
ઝાઝા=ઘણા.
રળિયામણા=શોભિતા.

સવાલ—ઘરડા અને અનુભવી કબુતરોનું કહ્યું નહિ માનવાથી શું થયું? અને માનવાથી શું થયું?

સાર—(૧) જ્યાં સંપ છે ત્યાં નિરાંત છે. (૨) ઘણા માણસો સાથે મળી કામ કરવાથી ધારેલું કામ થાય છે.

પાઠ ૨૬ મો.

દિવાળી=હિંદુ વરસનો છેલ્લો દિવસ.
પર્વ=સારો પવિત્ર દહાડો; સપરમો દહાડો.
સપરમો=સારો.
તહેવાર=આનંદનો દિવસ.
ધનતેરશ=આસો વદ તેરસ.
કાળીચૌદશ=આસો

વદ ચૌદશ.
આંગણું=બારણા આગળની જગો.
સાથિયા=ચુનાની ફાક વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્રો.
ચિત્ર=ચિત્રામણ.
મંદિર=દહેરૂં.
દર્શન=ભાવથી જોવું તે.
રોશની=લાઈટ.
ફટાકડા=ફટાકા.
દારૂખાનું=આતસબાજી.
ફોડે છે=સળગાવે છે.
હરખાય=રાજી થાય.
બેસતા=નવા.
બેસતા વર્ષનો દિવસ=કારતક સુદ પડવો.
ખાદી=દોટી.
લુગડાં=કપડાં; વસ્ત્ર.

સવાલ—પર્વ એટલે શું ? આસો મહિનામાં કયા કયા પર્વ આવે છે ? એ પર્વમાં લોકો શું શું કરે છે ? વર્ષ પુરૂં કયે દિવસે થાય છે ? વરસનો પહેલો ને છેલ્લો મહિનો કહો. દિવાળીમાં કેવાં લુગડાં પહેરવાં ?

પાઠ ૨૭મો.

વણકર=લુગડાં બનાવનાર.
ધોતિયું=પોતિયું.
રેંટિયો=રૂ કાંતવાનો સંચો.
તાંતણા=તાર
કપડાં=લુગડાં.
વણકર વાડો=વણકરોને રહેવાની જગા.
વીંટતો=લપેટતો.
તાણા=ઊભા તાર.
સાળ=કપડું વણવાનો સંચો.
વાણા=આડા તાર.
કોકડું=ગુંચળું.
ભજન=ઈશ્વરનાં ગુણગાન.
કુટુંબ=ઘરનાં માણસો.
સ્વદેશી=પોતાના દેશનું બનેલું.
સ્વરાજ=સ્વતંત્રતા.
ચાવી=કુંચી.

સવાલ—કપડું કેવી રીતે વણે છે તે કહો. સ્વદેશી કાપડ શા માટે વાપરવું જોઈએ ? સ્વદેશી કાપડ વાપરવાથી શો લાભ થાય ? પરદેશી કાપડ વાપરવાથી શું નુકસાન થાય ? સ્વરાજની ચાવી કઇ ?

સાર—સ્વદેશીજ ચીજ વાપરવી.

પાઠ ૨૮મો.

કુટેવો=ખરાબ ટેવ.
કદરૂપા=બેડોળ.
કંટાળો=ત્રાસ; ચીતળી.
ખોતર્યા=ખણ્યા.
બૂરી=ખરાબ.
પથ્થરપાટી=સ્લેટ.
ગંદી=ગોબ્જી.
ડાબલી=દાબડી.
અડચણ=હરકત.
નસીંકી=લીંટ કાઢી.
લીંટ=નાકમાંથી નીકળતો ચીકણો પદાર્થ.
રૂમાલ=મોં સાફ કરવાનો કડકો.
ગંદું=ગોબ્જું.
ગળફો=બળખો.
ચીતરી=કંપારી.
ઠળિયા=બી.
ખીંટી=ખુંટી.
સંભાળ=કાળજી; ખંત.
સહેલથી=થોડી મહેનતે.
બેદરકાર=કાળજી વગરના.
સજ્જડ=મજબૂત; જાય નહિ એવી.
ટળે=મટે; દૂર થાય.
કાળજી=ખંત; ચેટક

સવાલ—કેટલીક કુટેવો ગણાવો. કુટેવો કાઢવાનો ઉપાય બતાવો. કુટેવો ક્યારે ટાળી ન શકાય?

સાર—નાનપણથીજ ગંદી ટેવ પાડવા દેવી નહિ.

પાઠ ૨૯ મો.

પ્રાર્થના=બંદગી.
પ્રીતે=હેતથી.
સ્તુતિ=વખાણ.
દુનિયા=જગત; જગ.
દરિયો=સમુદ્ર.
ઝગમગિયા=પ્રકાશ્યા.
પ્યારા=વહાલા.
જગત=દુનિયા.
ન્યારી=જુદી.
બુદ્ધિ=અક્કલ.
રૂપાળી=સારી.

સમજુતી—હે પરમેશ્વર ! તને ખરા હેતથી પગે લાગીએ છીએ, તું અમને સુખી કર, તું અમને સુખી કર. તમારા સારી પેઠે વખાણ કરીએ, તું અમને સુખી કર, તું અમને સુખી કર. (૧) તેં તમામ દુનિયા બનાવી છે, તેં ઊંડા સમુદ્ર બનાવ્યા છે, રવિ અને સોમ પ્રકાશ્યા તું અમને૦ (૨) હે વહાલા પરમેશ્વર ! તેં ઘણેજ ઊંચે આકાશમાં ફરનારા તારા બનાવ્યા છે. તું અમને૦ (૩) આખી દુનિયા ઉપર અમારાં કામ જોવાવાળી તારી નજર

જુદી ફરતી રહે છે. તું અમને. (૪) વળી તમામ પાપ બાળી નાખે એવી અક્કલ આપ; અમે હાથ જોડી પગે લાગીએ છીએ. તું અમને સુખી કર, તું અમને સુખી કર. (૫)

પાઠ ૩૦ મો.

લુહાર=લોઢાનો ઘાટ બનાવનાર.
લોઢું=લોખંડ.
તણખા=સળગતી ચીણગારી.
ધમણ=વા ફૂંકવાનો વાંસડો=વાંસ. [સંચો
ભૂંગળી=પોલી નળી.

સવાલ—ધમણ ધમવાનું કારણ શું? કોઈ પણ ચીજ બળવાને માટે શેની જરૂર છે?

પાઠ ૩૧ મો.

આકાર=ઘાટ.
એરણ=લુહાર, સોની વગેરે જેનાપર મૂકી ટીપે છે તે ઓજાર
મેજ=ટેબલ.
છીણી=ધાતુ કાપવાનું હથિયાર.
ભઠ્ઠી=મોટો ચુલો.
વલે=દશા; હાલ.

સવાલ—લોઢાને તપાવવાનું કારણ શું? ધાતુ કાપવાના ઓજારને શું કહે છે?

પાઠ ૩૨ મો.

ધાતુઓ=ખનીજ પદાર્થો. (ધાતુમાં ચાર ગુણો ખાસ હોય છે. (૧) ધાતુના કણો ચળકતા હોય છે. (૨) ધાતુઓ ભારે હોય છે. (૩) ધાતુઓ જમીન પર પડતાં તેનો અવાજ થાય છે. (૪) ધાતુમાં ગરમી જલદી વહી શકે છે.
ચાકુ=ચપ્પુ.
તવી=તાવી.
પીતળ=જસત ને તાંબાની મેળવણીથી બનેલી પીળા રંગની ધાતુ. [ધાતુ.
તાંબું=લાલ રંગની
કથરોટ=મોટી થાળી.
ઘરેણાં=દાગીના.
સીસું=મેલા રંગની ધાતુ.
કલાઇ=સફેદ રંગની
કાટ=કીટ. [ધાતુ.

સવાલ—ધાતુમાં કયા કયા ખાસ ગુણો હોય છે? લોઢાની કઇ કઈ ચીજો બને છે? પીતળનો રંગ કેવો હોય છે?

તમારા ઘરમાં પીતળનાં વાસણ કયાં કયાં છે? તમારા ઘરમાં તાંબાનાં વાસણ છે તેનાં નામ લખો. સોનાના કયા કયા દાગીના થાય? રૂપાના કયાં કયાં ઘરેણાં થાય છે? ધાતુઓ ગણાવો. કેવા પદાર્થ ધાતુ કહેવાય? મેલા રંગની ધાતુ કઈ? ભારે ને પોચી ધાતુ કઈ? સફેદ ધાતુ કઈ? તાંબા પીતળનાં વાસણ પર કલાઈ ચડાવવાનું કારણ શું?

પાઠ ૩૩ મો.

સિક્કો=ચલણી નાણું.
ઢબુ=અઢીકો.
નિકલ=એક જાતની ધોળી ધાતુ.
ચોખંડી=ચાર ખુણાવાળી.
ધાર=છેડો.
કાંગરી=ઊભા કાપા.
૨ અર્ધા=રૂપિયો.
૪પાવલી=રૂપિયો.
૮બેઆની=રૂપિયો
૧૬ આના=રૂપિયો.
૩૨ ઢબુ=રૂપિયો.
૬૪ પૈસા=રૂપિયો.
૧૨૮ અધેલા=રૂપિયો.
૧૯૨ પાઈ=રૂપિયો.

સૂચના—નાણાંની ધાત પહેલા ધોરણના " મુખગણિત શિક્ષક " માં જુઓ. **સવાલ**—તાંબાના કયા કયા સિક્કા બને છે? ચાંદીના સિક્કા ગણાવો. નિકલના કયા કયા સિક્કા થાય છે? પાઈ ને પૈસાનો મુકાબલો કરો. બેઆની, પાવલી, શેની શેની થાય છે? ચાંદીના કયા કયા સિક્કાની ધાર પર કાંગરી હોય છે? રૂપિયો કોની કોની બરાબર છે?

પાઠ ૩૪ મો.

પરગજુ=પરોપકારી; પારકાનું ભલું કરનાર.
ઘડો=દોરીઓ.
ખુશ=રાજી.
વહાલ=હેત; પ્યાર.
ઉમંગથી=હોંસથી.
હસતે મોઢે=ખુશીથી; રાજી થઇને.
આઘે=દૂર.
ભાઈબંધ=મિત્ર; દોસ્તદાર.
ધર્મશાળા=વટેમાર્ગુઓને વગર ભાડે ઉતરવાનું મકાન.
દોરી ગયો=આંગળી પકડી લઈ ગયો.
આગગાડી=વરાળથી ચાલતી ગાડી.
ડોસો=ઘરડો માણસ
હમેશાં=દરરોજ.
વખાણ=તારીફ.

સવાલ—દિનકરના પરગજુપણાની વાત કહો. રસ્તામાં કાચ, પથ્થર, ઈંટાળા, કે કાંટા પડ્યા હોય તે દૂર શા માટે ફેંકી દેવા? **સાર**—પરોપકાર કરવો.

પાઠ ૩૫ મો.

ચોખ્ખાઇ=સફાઇ;
પાડોશી=પાસેના ઘરમાં રહેનાર.
શરીરે=ડીલે.
લૂખસ=ખુજળી.
ખસ=ઝીણી ફોલ્લી.
દવાખાનું=દવા આપવાનું ઠેકાણું.
દાકતર=અંગ્રેજી દવા જાણનાર.
કબજિયાત=ઝાડાનો બંધકોશ.
દસ્ત=ઝાડો.
સાફ=ખુલાસે.
વખતસર=બરાબર વખતે.
દિશાએ જવું=ઝાડા ફરવા જવું.
આળસ=સુસ્તી.
બેદરકારી=ગફલત.
પોણો ભાગ=ચાર ભાગમાંના ત્રણ ભાગ.
હેરાન=દુ:ખી.
અંગુછો=ટુવાલ.
ચોળીને=મસળીને.
ખાસ કરીને=ઘણું કરીને.
ફાટે=ચીરા પડે.
દરાજ=દાદર.
કેડ=કમ્મર.
જાંઘ=સાથળ.
આદમી=માણસ.
અવાળું=દાંતના પીઢિયાં.
વર્તવાની=ચાલવાની.
સલાહ=શિખામણ.

સવાલ—નરહરિને લૂખસ અને ખસ થવાનું કારણ શું? પોણા ભાગના રોગ શાથી થાય છે? કઇ વાતમાં આળસ રાખવું નહિ? દરાજ થવાનું કારણ શું? નહાતી વખતે કઇ કઈ બાબત પર ધ્યાન આપવું? કેવા આદમીને ખાધું પચતું નથી? દાતણ કેવી રીતે કરવું? મોઢું ધોતી વખતે શું શું કરવું?

પાઠ ૩૬ મો.

સાગર ઘેર=દરિયામાં.
ધાર્યું=વિચાર કર્યો.
શુભપેર=સારી રીતે.
પૂર=ખબ.
દૂર=આઘે. [**મહીં**=માં

સમજુતી—પાણીનાં કાંઇ નાનાં ટીપાં દરિયામાં રહેતાં હતાં. એક વખત તેઓએ સારી રીતે હરવા ફરવા માટે વિચાર કર્યો. (૧) ત્યાં વાદળની ગાડી બનાવી, તે ગાડીને પવને ખૂબ હાંકી.

ને જંગલ, ગામ ઉપર થઈ હરતાં ફરતાં તેઓ દૂર ચાલ્યાં ગયાં. (૨) પણ તેઓ તો ઘણાં હતાં, તેથી અરે ! ગાડી ભાંગી ને ગભરાઈને બિચારાં નીચે તૂટી પડ્યાં. (૩) પછી લીલ ને ઘાસમાં તો સારી પેઠે ભટક્યાં, ને આખરે એક નદી તે બધાને ફરી તેમને ઘેર (દરિયામાં) લઈ ગઈ. (૪)

પાઠ ૩૭મો.

બેડું=દેગડો ને ઘડો.
ગાળો=ફાંસો.
થાળું=કુવાના મોં ઉપર પાણીથી ભરેલા કોસને ખાલી કરવા-ની ઢાળ પડતી જગ્યા
ગરગડી=ઘરેડી; કપ્પી.
સહેલું=સુગમ.
કોરણે=નાકે; છેડે.
ઊથલી=ગબડી.
પણે=પેલી તરફ.
પખાલી=ભીસ્તી.
ડોલ=આંકડીવાળું પાણી કાઢવાનું વાસણ
પખાલ=પાણી ભરી રાખવાનું ચામડાનું ઠામ.

સવાલ—થાળું એટલે શું ? કૂવાને કઠેરા શા માટે કરાવે છે ? કયા કૂવાનું પાણી સારૂં હોય છે ? કૂવાનું પાણી બગાડવાનાં કારણ કહો. ડોલ શેની શેની બને છે ? ઘડા ને દેગડા શેના શેના બને છે ? કૂવા પર લડવું સારૂં કેમ નહિ ?

પાઠ ૩૮મો.

મંદિર=દેવળ; દહેરૂં.
શિખર=ટોચ; ઉપલો ભાગ.
ગગનમાં=આકાશમાં.
ધજા=નિશાન.
તળાવ=જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચમાં પાણી હોય તે.
પાર=કિનારો; કાંઠો.
સેવાળ=લીલ.
પડછાયો=ઓળો.
ઊંધું=અવળું.
અરીસો=આરસો.
બીડ=ઘાસ ઊગે તે જગા.
દરવાજો=મોટું બારણું.
ચોગાન=ખુલ્લું મેદાન.
ઓશરી=ઓટલી.
મંડપ=દહેરાંનો આ-ગલો ભાગ.
ઘુમ્મટ=અર્ધ ગોળ શિખરવાળું ઢાંકણું.
મૂર્તિ=દેવ દેવીનું પૂતળું.
ગભાર=મંદિરની અંદરનો ભાગ જેમાં મૂર્તિ હોય છે તે.
તીર્થ=પવિત્ર જગા.
જાત્રાળુ=જાત્રાકરનાર.

સવાલ—દહેરાનો કયો ભાગ દૂરથી દેખાય ? ઓશરી, શિખર, મંડપ, ઘુમ્મટ; ગભાર એટલે શું તે સમજાવો.

પાઠ ૩૯ મો.

ચોખ્ખાઈ=સુઘડતાઈ; સ્વચ્છતા; સફાઈ;
આંગણું = બારણા આગળની જગો.
ચોક=ઘરમાંનો વચલો છોબંધ ખુલ્લો ભાગ.
મેડી=માળ.
ગોખ=ઝરૂખો.
થકી=થી.
સોહાય=શોભે; સારૂં દેખાય.
નવ=નહિ.
તન=શરીર.
સાફ=ચોખ્ખું; મેલ વગરનું.
નિત=હમેશાં.

સમજુતી—ઘરનું આંગણું ચોખ્ખું છે. ઘરનો ચોક ચોખ્ખો છે, ઘરનો ઓટલો ચોખ્ખો છે, માળ અને ઝરૂખા પણ ચોખ્ખા છે. (૧) ચોખ્ખા ઘર અને લુગડાંથી માણુસ બહુ સારૂં દેખાય છે, શરીર ચોખ્ખું રાખીએ તો કદાપિ રોગ થાય નહિ. (૨) નહાવાથી શરીર ચોખ્ખું રહે છે, અને સાચું બોલવાથી મન ચોખ્ખું રહે છે. જેનું મન, શરીર અને ઘર સાફ છે તેનાથી પાપ હમેશાં આઘું રહે છે. મતલબ કે તે માણુસથી પાપ થતુંજ નથી. (૩)

પાઠ ૪૦ મો.

વર્ષ=બાર મહિના.
મહિનો=ત્રીસ દિવસ.
ઋતુ=મોસમ; રત.
માસ=મહિનો.
શિયાળો=ટાઢની મોસમ.
ગરમી=તાપ.
ઉનાળો=તાપની મોસમ.
ચોમાસું=વરસાદની મોસમ.
વિક્રમતણું=વિક્રમ રાજાનું.
ભાણુ=સુરજ; સૂર્ય.
નવાણુ=પાણીવાળી જગા; કૂવા, વાવ, તળાવ વગેરે.
ચોપાસ=ચારે બાજુ.
હરિ=પરમેશ્વર; પ્રભુ.
મહેર=દયા; મહેરબાની.
લીલાલહેર=આનંદ.

સમજુતી—વિક્રમનું નવું વર્ષ કારતક માસથી ગણાય છે. માગશર, પોષ અને મહા મહિનામાં ટાઢ પડે છે. (૧) ફાગણુ, ચૈત્ર અને વૈશાખ મહિનામાં સુરજ તપે છે મતલબ કે તાપ પડે છે, ત્યારે ઠંડું પાણી પીવાનું અને નદી, નવાણુમાં નહાવું સારૂં લાગે છે. (૨) જેઠ, અષાડ, શ્રાવણુ અને ભાદરવા માસમાં ખૂબ વરસાદ પડે અને બધે લીલું થઈ રહે છે. (૩) ભાદરવા પછી આસો મહિનો આવે છે. દિવાળીમાં બધા લોકો પરમેશ્વરની મહેરબાની હોય તો આનંદ કરે છે. (૪)

સવાલ—આ પાઠમાં જે સવાલો પૂછ્યા છે તેના જવાબ કહો. શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું એ ઋતુમાં શું થાય છે?

પાઠ ૪૧ મો.

કુંભાર=માટીની ચીજો બનાવનાર.
ગાગર=ઘડા કરતાં મોટું વાસણ.
શોધી=ખોળી.
નમસ્કાર=બે હાથ જોડવા તે.
ગૂંદે છે=કસણે છે.
એકરસ=એકમેક.
ચાક=ચાકડો; પૈડા જેવું કુંભારનું ઓજાર
લોચો=લચકો; લોંદો

સવાલ—માટીની કઈ કઇ ચીજો થાય છે? એ ચીજોનો ઉપયોગ કહો. માટીના વાસણુ બનાવનારને શું કહે છે?

પાઠ ૪૨ મો.

થર=પડ.
લાદ=ઘોડા, ગધેડાનું છાણુ; લીદ
નિંભાડો=માટીનાં વાસણુ પકવવાની ભઠ્ઠી; પજાવો.
દીવેલ=એરંડિયું.
દીવેટ=વાટ.
રોશની=લાઈટ.

સવાલ—કુંભારે ઘડો કેવી રીતે બનાવ્યો? પછી એના પર શું શું ક્રિયા કરે ત્યારે ઘડો તૈયાર થાય? માટીનાં વાસણુ પકવવાની ભઠ્ઠીને શું કહે છે? ભઠ્ઠી કેવી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૪૩ મો.

ધડ=ઓચીથી પગ સુધીનો ભાગ.

માથું=ધડની ઉપરનો ભાગ; ડોકું.

ગરદન=ડોકું ને ધડની વચ્ચેનો ભાગ.

ખભો=ખાંધ.

ભુજા=ખભાથી કોણી સુધીનો ભાગ.

હથેળી=કાંડાની નીચેનો પહોળો ભાગ.

પાઠ ૪૪ મો.

સાંધો=શરીરના બે ભાગ જોડાય તે.

કોણી=હાથ ભુજાને જોડાય તે ભાગ.

કાંડું=હાથ ને હથેલી વચ્ચેનો ભાગ.

સાથળ=જાંઘ.

વળું=સાથળ ધડને જોડાય તે સાંધો.

ઘૂંટણ=પગનો વચલો સાંધો; ઢીંચણ.

ઘૂંટી=નળા ને પગ વચ્ચેનો ભાગ.

નસકોરાં=નાકનાં બે કાણાં.

પીઠ=બરડો; વાંસો.

ગળું=ગરદનનો આગલો ભાગ.

ઓચી=ગરદનનો પાછલો ભાગ.

સવાલ—આપણા શરીરના મુખ્ય કેટલા ભાગ છે ને તે કયા કયા ? ધડ શું શું મળીને થાય છે ? ધડની સાથે શું શું જોડાયેલું છે ? ભુજા કોને કહે છે ? હાથ, હથેળી, કોણી, કાંડું, સાથળ, ઘૂંટણ, ઘૂંટી બતાવો અને કયાં આવ્યા તે કહો. માથાના આગલા ભાગનું નામ શું ? ધડની આગલી બાજુએ શું છે ? પાછલી બાજુએ શું છે ? ગરદનના આગલા ભાગને શું કહે છે અને પાછલા ભાગને શું કહે છે ?

સાર—શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડોકું અને ધડ છે. ડોકામાં માથું (માથાનો ઉપલો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે ને તે પર વાળ ઊગે છે.) કપાળ, લમણાં, કાન, આંખ, નાક, મોઢું, (મોઢાની અંદર જીભ, દાંત, અને તાળવું છે.) ગાલ, ગળું, ઓચી, દાઢી, હડપચી છે. ધડમાં બે હાથ, ખભા, બગલ, છાતી, પેટ, ડુંટી, પેઢુ, કેડો, વાંસો, બે પગ, જાંઘ, ઢીંચણ, નળો, પાટલી, તળીઉં, એડી, અને ઘૂંટી છે.

પાઠ ૪૫મો.

સુથાર=લાકડાનું કામ કરનાર.
ચોખંડાં=ચાર ખુણા-વાળાં.
મેજ=ટેબલ.
વાંસલો=સુથારનું લાકડા ઘડવાનું ઓજાર
વીંધણું = લાકડામાં બાકાં પાડવાનું ઓજાર
વીંધ=કાણું; બાકું; વેહ.
માપ=કદ.
સાલ=વેહમાં બેસાડવાનો ભાગ.
રંદો=લાકડું સાફ કરવાનું ઓજાર.
ધારવાળી=અણીદાર.
કરવત=લાકડા વહેરવાનું ઓજાર.
દાંતા=કાંગરીવાળી કોર.

સવાલ—વાંસલો શું કામમાં આવે ? લાકડાની કઈ કઈ ચીજો થાય છે ? વીંધણું અને રંદો શું કામમાં આવે ? કરવતથી શું થાય ?

પાઠ ૪૬મો.

ભોજન=ખોરાક; જમણ.
ખોરાક=ખાવાના પદાર્થ.
કાળજી=દરકાર.
જરૂર=અગત્ય.
પરસેવો=પસીનો.
માંદા=બિમાર.
ભાવે=રૂચે; પસંદ પડે.
ભાવથી=હોંસથી.
ટકાવી રાખવા=કાયમ રાખવા.
સ્વાદિયા=સ્વાદવાળા.
સંતોષ=તૃપ્તિ.
ઉતાવળ=ઝડપ.
કંકાસ=કજીઓ.
ચિત્ત=મન.
શાન્ત=ધીરજવાળું.
ફિકર=ચિંતા.
તરછોડવા=ખંખેરવા.
રોગ=બિમારી.

સવાલ—ભોજન કરવાનું કારણ શું ? જમવા બેસતાં પહેલાં શું કરવું ? ખાવાની બાબતમાં કયા કયા નિયમો પાળવા ? જમ્યા પછી શું કરવું ? થાળીમાં હાથ, મોં કેમ ન ધોવાં ? જમ્યા પછી ઝડપથી ચાલવાથી શું થાય ?

પાઠ ૪૭મો.

ભોજન=ખોરાક; જમવાની ચીજો; જમણ
વર્ણન=વાત; હકીકત.
સૂણજો=સાંભળજો.
કમોદ = ખુશબોદાર ઊંચી જાતના ચોખા.
તણી=ની.
અતિ=ઘણી.

ભાંગીને=વલોવીને.
તળિયાં=તળેલાં.
પૂરણપોળી=વેડમી; ગળી રોટલી.
સાર=સારા; સારી.
વડાં=અડદની દાળને પલાળીને વાટી માંહે આદુ, મરચાં, મીઠું નાંખીને ગોળ લૂઆદીઓ કરી તેલમાં તળે છે તે.
ભલી=તાજી
પકવાન=ઘેબર, ખાજાં, જલેબી, અમરતપાક, સુત્રફેણી વગેરે.
સ્વાદ=લહેજત.
અપાર=ઘણોજ.

સમજુતી—આજે અમે જે જમણ જમ્યા છીએ, તેની વાત કહીએ તે તમે સાંભળો. ભાત કમોદના ચોખાનો કર્યો હતો, અને દાળ પણ ઘણી સારી જાતની હતી. (૧) કઢી દહીંને વલોવીને બનાવી હતી, અને તેમાં સ્વાદિષ્ટ વડી નાંખી હતી; જુદી જુદી જાતનાં શાક તળી કાઢેલાં હતાં, અને સાથે ખાસુદી, પૂરી ને દૂધપાક હતાં. (૨) વેડમી અને સારા લાડુ તથા વડાં, કચોરી અને કંસાર પણ હતો, ભજીઆં ને તાજી ભાજી તથા સારો શીરો ને રોટલી હતાં. (૩) પાંચે પકવાનો કહેવાય છે તે હતાં, કે જે જમતાં ઘણું સુખ થાય છે, વડાં, પાપડ ને સારી સેવો હતી; અને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણોજ સારો હતો. (૪)

પાઠ ૪૮ મો.

ભરત ભૂમિ=ભરત ખંડ; હિંદુસ્તાન.
પુત્રો=છોકરા; બાળક.
અમ=અમારી.
માત=મા.
પુરાણ=જુની.
પવિત્ર=ચોખ્ખી.
સૂત્રો=નિયમો; ધારા
ઉચ્ચ=ઊંચા.
ચરિત્ર=આચરણ.
ઝળકાવે=જાહેરમાં લાવે.
અંતરને=મનને.
ઉદ્દેશીને=વિચારીને.
હોકાર=કબુલાત.
હોકાર કરશું=ધમકાવીશું.

સમજુતી—અમે ભરતભૂમિના પુત્રો છીએ, અમારી મા જુની અને પવિત્ર છે; અરે ! જેનાં સુંદર નિયમો ઊંચું આચરણ જાહેરમાં લાવે છે. (૧) અમારા મનને વિચારીને

હમેશાં અમે ધમકાવીશું, અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી અને અમારો દેશ હિંદ છે. (૨)

પાઠ ૪૯મો.

કદે=માપમાં; દેખાવમાં.
અણિયાળું=અણીદાર.
કાબર ચીતરા=તરેહ તરેહના રંગનું.
અણીદાર=અણીવાળા.
નહોર=તીણા નખ.
તેજ=ચપળ.
પગલાં=પગના તળિયાનો આકાર.
દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને રહેવા માટે ભોંયમાં જે બાકાં પાડે છે.
કોળ=મોટો ઉંદર.
તરાપ=ફાળ; કૂદકો.
કરકરી=ખરબચડી.
માંસ=ગોસ.
માંસાહારી=માંસ ખાનાર.
સોબત=સંગત; દોસ્તી.
હેત=પ્યાર; વહાલ.
ખાતર=બરદાસ; ચાકરી.
નિમક હલાલ=જેનું ખાય તેનું ભલું ચાહનાર.
હોશિયાર=ચાલાક.
માલિક=ધણી; શેઠ.
ચોકી=પહેરો; તપાસ.

સવાલ—કૂતરો અને બિલાડીમાં ફેર શું? કૂતરા કયા કયા રંગના થાય છે? બધા કૂતરાના વાળ એક સરખા કેમ હોતા નથી? કૂતરાના દાંત કોના જેવા હોય છે? બિલાડી ને કૂતરાના નહોરમાં શો ફેર છે? કૂતરો ઝડપથી દોડી શકવાનું કારણ શું? કૂતરાની કઇ શક્તિ તેજ હોય છે? એ શક્તિનો એ શું ઉપયોગ કરે છે? બિલાડી ને કૂતરો કઇ કઇ વાતમાં મળતા છે અને કઇ કઇ વાતમાં જુદા પડે છે? કૂતરો શું શું કામ કરે છે? કેવા પ્રાણીને શરીરે પરસેવો ફૂટતો નથી?

પાઠ ૫૦મો.

ડોક=ગરદન.
અદ્ધર=અતરિંગ.
ખરી=જનાવરના પગના તળિયાનું હાડકું.
ગુચ્છો=જથો.
માંખ=માખી.
મીઠાઈ=ગળ્યું ખાવાનું; પેંડા, બરફી વગેરે.
ધાન્ય=અનાજ.
અનેક=ઘણા.

અટન=ઓરિયાં.
ઉપકાર=પાડ;આભાર.
પાલન=પોષણ;ગુજારો
માયાળુ=માયાવાળી.
સ્વભાવ=ટેવ; ખાસિયત.

સવાલ—જનાવરોને પૂંછડું શું કામમાં આવે છે? ગાય આપણને શું આપે છે અને તેનો આપણે શું ઉપયોગ કરીએ છીએ? ગાયને માતા કહેવાનું કારણ શું?

પાઠ ૫૧ મો.

સીમમાં=ખેતરમાં
બીડ=ઘાસ ઊગે તે જગા.
નિરાંતે=નચિંતે.
સરસું=સાથે.
કિનારે=કાંઠે.
વાગોળવું=ખાધેલું પાછું મોંમાં લાવી
જડબું=ડાચું.
શક્તિ=બળ.

સવાલ—ગાયને કેટલાં જડબાં હોય છે? કયા જડબામાં આગલી બાજુ દાંત હોતા નથી? ગાયની જીભ શેનું કામ કરે છે?

પાઠ ૫૨ મો.

ભૂસું=થુલું,
લટ્ઠ=જબરી.
તળાવડી=નાનું તળાવ
ખાબોચિયું=પાણી ભરાયલો નાનો ખાડો.
શાન્ત=ધીરજવાળી.
તોફાની=મસ્તીખોર.
મારકણી=મારે એવી.
ખીજાય=ગુસ્સે થાય
બીકણુ=બીએ એવી.

સવાલ—ગાય ને ભેંસની સરખામણી કરો. ભેંસના પગ ટૂંકા ને જાડા શા માટે બનાવ્યા હશે? ભેંસના બચ્ચાને શું કહે છે? ગાયના બચ્ચાને શું કહે છે?

પાઠ ૫૩ મો.

ઘેટું=મેઢું.
ઊન=ઘેટાના વાળ.
ધ્યાન=એક ચિત્ત.
મળતાં=બરાબર; સરખાં.
અદ્ધર=અતરિંગ.
ગરકી=પેસી.
ગરીબ=કોઈને દુઃખ ન દે એવું.
પોચાં=બીકણુ.
ઈજા=દુઃખ.
ગેલ=લાડ.
ટક્કર=સામસામા માથાં અફાળવા તે.
ઉપરી=આગેવાન.
ગાડર=ઘેટું.
ગોવાળ=ગાય, ભેંસ ચરાવનાર
ભરવાડ=ઘેટાં બકરાં ચરાવનાર.

કામળો=ઊનનું જાડું લુગડું.
ગાલીચો=ઊનનું પાથરણું.
શાલ=ઊનનું કીમતી લુગડું.

સવાલ—ગાય અને ઘેટું કઇ કઇ બાબતમાં મળતાં છે અને કઈ કઈ બાબતમાં જુદાં છે? ઘેટામાં કેવી ટેવ હોય છે? ગોવાળ અને ભરવાડ શું કામ કરે છે? ઊન શું શું કામમાં આવે છે? ઊન કઇ ઋતુમાં કાતરી લેવામાં આવે છે?

પાઠ ૫૪ મો.

પીઠ=વાંસો; બરડો.
જરૂર=નક્કી; ખચીત.
વખાણ=તારીફ.
દોસ્ત=ભાઇબંધ.
જોરાવર=બળવાન.
વજન=ભાર; બોજો.
નમ્ર=નરમ.
હેતાળ=માયાળુ.
ફુંફાડા=ફું ફું કરતો અવાજ.
દાઢ=બેવડા દાંત.
ચોપગાં=ચાર પગવાળાં.
દાબડો=ઘોડાના પગના તળિયાનું હાડકું.

સવાલ—ગાય, ઘેટું, ઉંદર, બિલાડી, ને ભેંસ એનો એકેક ઉપયોગ કહો. ઘોડો શું શું કામમાં આવે છે?

પાઠ ૫૫ મો.

સપાટ=ઊંચી નીચી નહિ તે. [જગો.
મેદાન=સપાટ ખુલ્લી
ઊપસેલો=ઊંચો આવેલો.
ડુંગરી=ટેકરી.
ડુંગરાળ=ડુંગરવાળી.
અઘરૂં=મુશ્કેલ.
મંદિર=દહેરૂં.
પૂર્વ=જે દિશામાં સુરજ ઊગે છે તે.
દુનિયા=જગત.
સમૂહ=જથો.
હારદોર=એક પછી એક.
શિખર=ટોચ; મથાળું; ઉપલો ભાગ.
ખીણ=બે પહાડ વચ્ચેની જગા.
તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જગો.
જંગલ=રાન; વન.
ઢાળ=ઢોળાવ.
ઘાટ=પર્વતમાંથી જવા આવવાનો રસ્તો.

સવાલ—મેદાન કોને કહે છે? કઈ જગા ડુંગરાળ કહેવાય? પાવાગઢ કયાં છે, અને તેના પર કોનું દહેરૂં છે? પહાડ અને પર્વતમાં શું ફેર? ગુજરાતની ઉત્તરમાં કયો પહાડ છે?

કાઠિઆવાડમાં કયા પર્વત છે? દુનિયામાં મોટામાં મોટો પર્વત કયો છે અને તે ક્યાં છે? શિખર, ખીણ, તળેટી અને જંગલ એટલે શું તે સમજાવો. ઢાળ એટલે શું? ઘાટ કોને કહે છે?

પાઠ ૫૬મો.

નદી=મીઠા પાણીનો વહોળો પર્વત અગર સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગામાં થઈ બીજી નદી, રણ કે દરિયાને મળે છે તે.
રેલા=વહેણ; પ્રવાહ.
નીચાણ=ઢાળ પડતી.
કિનારો=કાંઠો; પાણીને લગતો જમીનનો ભાગ; તીર.
મૂળ=જે જગાએથી નદી નીકળે છે તે જગા
મુખ=જે જગાએ નદી મળે છે તે જગા.
ભાગ્યે=કદાચ.
ખાડી=નાના વહેલા નદીમાં ભળે છે તે.
રેલ=પૂર.
ભયંકર=બીક લાગે [તેવી.
નિર્મળ=સ્વચ્છ; ચોખ્ખું.
ભાગીરથી=ગંગા.

સવાલ—પાણી કેવી જગાએથી કેવી જગા તરફ વહે? નદીને કેટલા કિનારા હોય? જમણો ને ડાબો કિનારો શી રીતે ઓળખાય? મૂળ, મુખ અને ખાડી એટલે શું તે સમજાવો. નદીનો કયો ભાગ ઊંચો હોય છે અને કયો ભાગ નીચો હોય છે? નદી શી રીતે બને છે તે સમજાવો. રેલમાં શું શું ઘસાઇ જાય છે? ભરૂચ, સુરત, વાસદ, અમદાવાદ, કાશી, મથુરાં, ને હૈદ્રાબાદ કઇ નદી પર છે? આપણા દેશમાં (હિંદુસ્તાનમાં) કઈ કઈ મોટી નદીઓ છે? ગંગાનું બીજું નામ શું? નદીનું પાણી શા શા કામમાં આવે છે? નદીનો ઉપયોગ ગણાવો.

પાઠ ૫૮ મો.

ઝરણાં=ઝરણ.
ઝમે=ઝરપે.
નીર=પાણી.
તીર=કાંઠે.
આરામ=સુખ.
શાંતિ=ધીરજ.
વિવિધ=જુદા જુદા.
રસાળ=ફળદ્રુપ.
ભૂમિ=જમીન.
સમાય=સમાઇ જાય; [મળે
આનંદ=મોજ.

સમજુતી—પર્વતમાંથી ઝરણો ઝરપે છે, તે બધાં ભેગા થવાથી નદીઓ બને છે. નદીના પાણી ખળ્ખળ્ વહે છે. (૧) નદી કિનારે ગામો વસતાં, ત્યાંના લોકોને રોજ મીઠાં પાણી મળે છે તેથી તેઓને સુખ છે, વળી પશુ, પંખીને પણ શાંતિ થાય છે. (૨) નદીઓ જુદા જુદા દેશમાં વહે છે, ને ત્યાંની જમીન ફળદ્રુપ બનાવે છે. તે હસતી દૂર દૂર જાય છે, ને છેલ્લે દરિયામાં જઇ મળે છે. (૩) લોકો નદીપર ફરવા જાય છે, અને હોડીમાં બેસીને ખુશ થાય છે. કોઇ તો નદીમાં નહાવા પડે છે અને કોઇ તરતાં તરતાં મોજ કરે છે. (૪)

પાઠ ૫૯ મો.

તળાવ=જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચમાં પાણી હોયતે.
પાવાગઢ=પંચમહાલમાં પર્વત છે.
વાટે=રસ્તે.
ખાબોચિયું=પાણી ભરાયેલો નાનો ખાડો; તળાવડી.
સરોવર=મોટું તળાવ.

સવાલ—પાણી હમેશાં કેવી જગાએથી કેવી જગાએ વહે છે ? તળાવ શી રીતે બને છે ? તળાવડી, તળાવ અને સરોવરમાં શો ફેર ? પાવાગઢમાં કયું તળાવ છે ? મુંબઇ પાસે કયા કયા તળાવ છે ? કેવા તળાવનું પાણી પીવાથી રોગ થાય ? વડોદરામાં કયા તળાવનું પાણી આવે છે ? મુંબઇમાં કયા કયા તળાવમાંથી પાણી આવે છે ? ઘણાં તળાવ કયાં હોય ? ડુંગરાળ દેશમાં ઘણાં તળાવ હોવાનું કારણ શું ?

પાઠ ૬૦ મો.

નકશો=ગામ કે દેશનો ચિત્રેલો નમુનો.
ચિત્ર=છબી.
ક્યારા=આસપાસ પાળ કરેલી હોય એવી જગા.
શાળા=નિશાળ.
શોભીતાં=સુંદર.
મધ્યમાં=વચ્ચે.
કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર.
લંબચોરસ=લાંબો ચોરસ.
રોપા=છોડ.
આકાર=ઘાટ.

સવાલ—ચિત્ર અને નકશામાં શું ફેર?

પાઠ ૬૧ મો.
માપસર=માપ પ્રમાણે.
માપ=લંબાઈ પહોળાઈ ભરી નક્કી કરવું તે; ભરતર.
યુક્તિ=તદબીર; કળા.
સમચોરસ=જેની લંબાઈ પહોળાઇ સરખી હોય તે; જેની ચારે બાજુ સરખી હોય તે.
ખ્યાલ=વિચાર.
પ્રમાણ=માપ.
આકૃતિ=ઘાટ.

સવાલ—નકશાની દિશા શી રીતે ઓળખાય?

પાઠ ૬૨ મો.
સૂર્ય=સુરજ.
આથમે=અસ્ત પામે.
પૂર્વ=ઉગમણી.
પશ્ચિમ=આથમણી.
ખૂણો=જ્યાં બે બાજુ મળતી હોય તે જગા.

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી? સામસામી દિશાઓ ગણાવો. દિશા કેટલી છે ને તે કઇ કઇ? ખૂણા કેટલા છે ને તે કયા કયા? અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય, વાયવ્ય અને ઈશાન ખૂણો કઈ કઇ દિશાની વચ્ચે આવ્યો? સામસામા ખૂણો ગણાવો. કુલ દિશા કેટલી ને તે કઈ કઈ?

સમાપ્ત.

"ડિકટેશન શિક્ષક."

પાઠવાર અઘરા શબ્દો.

પાઠ ૧ લો.

દેશ.
સર્વે
ભૂલો
ફૂલો
ઊગે
પશુ
અહીં
સાધુ
સૌ
પ્રભુનો
માનીશું
જન્મ
દીધો
મથાળે
ખુશ
મજા
બહેન
સંભાળ
અરવિંદ
મજાનું
બેઠક
બન્ને
ડાળીએ
દોરડાં
શરીર
તૂટી
ખાતરી
બેસાડયો
બાજૂ
દોરડું
ઝાલી
આપ્યો
ભોંયે
અડકતા
જોશથી
બીકણ
પિતા
પૂરો
ભરોસો
વર્ષની
ભાયડો
પડખામાં
પકડયું

પાઠ ૨ જો.

વાડીમાંનો
હીંચકો
મજબૂત
બાંધ્યો
ચિત્ર

પાઠ ૩ જો.

કુરકુરિયાં
બચ્ચાં
જન્મે
ગેલ
સવિતા
બૂમ
દોડતી
પાછળ
કોઠીની
સૂતી
પ્રયત્ન
બતાવીશું
કુતરીનાં
બિલાડીનાં
દિવસ
દશ
ઊઠી
ખૂબી
ખીજવાઇ
કરડવા
દુઃખ
ત્યારે

પાઠ ૪ થો.

સ્તુતિ
ઊભા
કૃપાદૃષ્ટિ
ઉગારો
પ્રેમ

ઊગ્યો
સૂર્ય
પૂર્વમાં
પૂર
વીતી
પ્રભો
સંભાળનારો
પક્ષી
પ્રાણીઓ
ઉદ્યોગમાં
બુદ્ધિ
વિદ્યા
વધારો
શિરે
નાથજી
દિન
ઇશ

પાઠ ૫ મો.

ઝળઝળિયાં
ગુસ્સો
છેતર્યો
ચંદુલાલ
દડો
કહ્યું
ફાનસનો
અરીસો
ફૂટી
માન્યું
ભાઇબંધ
મણિલાલ
દિવાનખાનામાં
છટકી
ભીંતે
લટકાવેલી
અથડાયો
ભૂલ
સમજાઈ
સારું
લાગ્યું
નાંખી
શરમથી
ઊતરી
જૂઠું
ભાંગ્યો
છેતર્યાં
નિશાળમાં
તૂટેલો
પૂછયું
આંસુ
ટેવથી
શિક્ષા
ઊલટો
હમેશાં
ઇશ્વર
દુઃખી

પાઠ ૬ ઠ્ઠો.

છઠ્ઠો
ફિટકાર
સત્ય
દુઃખ

પાઠ ૭ મો.

મૂળાક્ષર
સ્વર
ઉચ્ચાર
વ્યંજન
ગુજરાતી
ભાષાના
જોડાયેલા
સ્વાદમાં
રહ્યામાં

પાઠ ૮ મો.

અડવાડિયું
શુક્ર
છેલ્લો
ગુરુ
પાટિયા
રવિ
શનિ
રતિલાલ
દિવસનું
સોમચન્દ્ર
દહાડો
પૂરો

પાઠ ૯ મો.

પખવાડિયું
તિથિઓ

કૃષ્ણપક્ષ
શુક્લપક્ષ
મહિનાના
વર્ષનાં
ચંદ્ર
અજવાળિયું
અંધારિયું
છઠ
આઠમ
દશમ
અગિયારશ
બારશ
તેરશ
ચૌદશ
પૂનમ
શારૂ
સુદ
બિલકુલ

પાઠ ૧૦ મો.

પ્રભાતિયું
કૃષ્ણ
ઘેનમાં
ત્રણસેં
ગોવાળિયો
દહીં
દહીંથરાં
ઘેબરાં
કઢિયેલ
હરિ
હાથિયો
કાળિનાગ
નાથિયો
ભૂમિનો
નરસૈંયો
રીઝિયો
બૂડતાં
બાંહેડી
સહાશે

પાઠ ૧૧ મો.

વાંદરાંની
વિસામો
લુચ્ચાં
નાળિયેર
ટોપીઓનું
પોટલું
સૂતો
ધીમેધીમે
ઊતર્યાં
જાગ્યો
ચિચિયારીઓ
સૂઝ
ફેંકતો
ચઢાવે
મફત
મજૂરી

પાઠ ૧૨ મો.

ગભરાઇ
શક્તિ
અડપલાં
પાળ્યો
લગ્ન
રંગાવતો
કારીગરો
મિયાઉં
મજબૂત
પીંછી
બોળીને
માંડ્યો
આવ્યો
ખૂબ
સાબુ
ચોખ્ખા
તડકામાં
તાપવા
ચાલાક
તોફાની

પાઠ ૧૩ મો.

દશ ગણો
રિસાળ
કુટેવ
બેદરકાર
સુંદર
કુમળા
મણિલાલના
મુંબઇથી
નાનીશી
કોદાળી
બિયાંની

ડબ્બી
ટૂકડો
ઢાંકણું
ઊઘડી
વેરાઇ
ચંદન
રીસ
મૂંગો
પૂછયું
રિસાઉં
દુ:ખ
દઉં
માયાળુ
બેદરકારી
વીણી
ખોદાઇ
ઊગ્યું
લીલાંછમ
કૂમળાં
પાંદડાં
ફૂલ
આનંદ

પાઠ ૧૪ મો.

મૂળ
મેળવણીના
મિશ્ર
પીંછીથી
ગોટીઓ
ઘસો
નારંગી
ચડાવો
જાંબુડિયો
મુખ્ય
મિશ્રણ
રાખોડિયો

પાઠ ૧૫ મો.

સહેલ
આંબાવાડિયું
પતંગિયું
ગોટા
ટહૂકતી
ગુચ્છાદાર
દિવસ
ગુરુજીએ
નિશાળમાં
વિચારથી
ચિત્ર
સુગંધ
સુગંધવાળી
ઘટા
ખળખળ
કૂદતો
તડકામાં
પૂંછડાવાળી
ખિસકોલીઓ
કૂદતી
ઘટામાંથી
કોયલ
ડોલતા
એકસામટાં
ફડફડતાં
મધુરો
સંભળાતો
ઊડતાં
ઊગેલાં
હીંચકો
ચોખ્ખા
ઠંડા

પાઠ ૧૬ મો.

ઋતુઓની
શિયાળો
ઉનાળો
ચોમાસું
દાઝે
સાંજ
ટાઢ
ચાદર
શાલ
ઓઢી
સુવાય
રજાઈ
નટવર
મહિનાઓમાં
ટૂંકો
સૂર્ય
ત્યારથી
આથમે
અંધારું

દિવાળીથી
ખૂબ
પહેર્યાં
ઊની
લૂ
નહિ
રાત્રે
ઓઢવું
દહાડો
ઊગે
આકાશ
વાદળાંથી
ટીપાં
ખરું

પાઠ ૧૭ મો.

કવિતા
શિયાળે
શીતળ
કડોળ
તંબોળ
ડગલી
શાલ
ઊંડાં
સુકાય
વનસ્પતિ
કેસૂડાં
ગુણવાન
ફુવારા
વણતોલ
ખાસું
દુનિયા
ડૂબાડૂબ
ખેતર
ખેતીકાર
ચંપેલી
જાઈ
ફુલાય
ચાખડીઓ
હીંડોળા
ખાટ

પાઠ ૧૮ મો.

રીંછની
મદારી
ધર્મશાળામાં
ઊતર્યો
ચોગાનમાં
વાળુ
કંટાળ્યું
બાંધ્યું
સાંકળ
છૂટી
ધક્કો
માર્યો
ફડાક
ઊધડી
ઓરડામાં
દાખલ
ખૂણામાં
કાઢ્યાં
ભાંગી
માંડયું
બંદુકની
પેઠે
સિપાઇ
કૂચ
એટલામાં
બારણું
કાળજું

પાઠ ૧૯ મો.

હાથીની
સાંજે
તળાવે
રસ્તે
દુકાન
માવત
સૂંઢ
નાંખી
આપ્યું
લગનસરા
લૂગડાં
શીવવાનાં
ઘાલી
સોય
ઘોંચી
એકદમ
ખેંચી
કર્યું
છાંટયું

તોફાને
ચડ્યો
સાંકળ
અડફેટમાં
સપાટા
ચીસો
દોડયો
છોકરું
ઊભેલા
બહુયે
બૂમો
ખસ્યું
ગાંડો
દોડતો
બાજૂ
ઝટ
ઓળખ્યું
હોશિયાર
મજૂરી
સીંચવાનું
ભોંય
ઉપાડી

પાઠ ૨૦ મો.

પ્રામાણિક
શિક્ષા
સચ્ચાઇ
નરેન્દ્ર
ઇશ્વર
જાંમફળની
ટોપલી
ત્રણ
ચાલ્યો
શિવશંકર
વીણી
લેવાય
ઇશ્વર
કહ્યું
સાંભળી
શાબાશી
સારૂં
કર્યું
ટેવ
છોડીશ
ખરું
મથજે
પેન્સિલ
ગુસ્સે

પાઠ ૨૧ મો

સોબત
અસર
ઉમંગ
દુઃખ
આફૂસ
ભંડાર
વાસ્યું
રમણલાલ
કાન્તિને
કેટલાક
દીઠો
મજાક
ધ્યાન
વર્ગમાં
ઊંચો
મદદ
હસતે મોઢે
બગડયો
રીતભાતથી
દુઃખ
સમજાયું
દિલગીરી
ખુશાખુશ
છાબડીમાં
મૂકી
ગયેલી
કોહેલી
બગાડશે
સુધારે

પાઠ ૨૨ મો.

દિવસ
શિખામણ
કહ્યું
ગંધ ગંધ
માથું
ફાટી
આંસુ
સડી
મારું
ભૂલ્યો

નહિ
ભાઇબંધો

પાઠ ૨૩ મો.

છંદ
ઘાટ
સહવાસ
છપ્પો
ચઢશે
ભૂંડાથી
ભૂંડો

પાઠ ૨૪ મો.

લૂલો
કૂતરો
ખોડંગતો
પ્રાણી
સાથી
વિનંતિ
દયામણું
હિંમત
હોશિયાર
ટપાલમાં
નાંખવા
દયા
શીખવ્યું
બિચારાને
પથરો
મોઢું
દુઃખી
ઝળઝળિયાં
આણ્યો
ભૂખ્યો
ખૂણામાં
સૂવા
સૂકું
તદ્દન
માયાળુ
બાઝી
સંગાથે
ભૂરિયો
ઘૂરકીને
નસાડી
ઢોરની
મોંમાં
છત્રી
નિશાળ
છૂટવાનો

પાઠ ૨૫ મો.

સંપ
ત્યાં
જંપ
જુસ્સાવાળો
અવિચારી
અનુભવી
પારધી
જાળ
રળિયામણા
કબૂતરનું
ટોળું
આકાશમાં
ઊડતું
ઘરડાંઓની
શિખામણ
ઊડતાં
ભૂખ્યાં
દાણા
વેરાયેલા
ઘરડાં
પાથરી
ઊતર્યાં
પાથરેલી
અમારૂં
છટવા
એકસામટાં
ઊડજો
ઊડ્યાં
દૂર
ભાઇબંધ
ઉંદર
દાંતથી
કાતરી
છૂટાં

પાઠ ૨૬ મો.

દિવાળી
પર્વ
રોશની
મહિનો
પૂરો

પૂરું
ભાદરવો
પવિત્ર
દહાડો
ત્રણ
ધનતેરશ
કાળીચૌદશ
આંગણાં
અબીલ
ગુલાલ
સાથિયા
ચિત્ર
મંદિરોમાં
દર્શન
સારુંસારું
લૂગડાં
કોડિયાંમાં
મૂકી
ફટાકડા
દારૂખાનું
સંભળાય
વર્ષ

કારતક
ચોખ્ખાં
ધોયેલાં
ખાદીનાં

પાઠ ૨૭ મો.

વણકર
માણેકલાલ
નટવર
ધોતિયું
પહેર્યું
રેંટિયાથી
કંતાય
સૂતરના
તાંતણા
કપડાં
વણકરવાડે
ભોંયમાં
દાટી
વીંટતો
વીંટ્યા
સાળ
ચડાવશે
પાવડી
દબાવતો
અર્ધાં
કોકડું
છૂટા
વચ્ચેથી
ફેંકતો
વણાયેલા
ઠોકતો
મજાની
બૈરી
કુટુંબનાં
ખેડૂત
કાંતીએ
દુઃખી
સ્વદેશી
સ્વરાજની

પાઠ ૨૮ મો.

કુટેવો
દાંતથી
આંગળીઓના
કદરૂપા
ઉખડી
અંગૂઠો
ઘાલી
ચૂસ્યા
કંટાળો
ખોતર્યાં
બૂરી
ખૂણેથી
ટૂંકા
પથ્થરપાટી
ભૂંસી
થૂંકથી
ગંદી
હંમેશાં
ડાબલીમાં
વર્ગમાં
વાસણ
અડચણ
લૂગડાંથી
બાંય
નસીંકી
લીંટ

આવાં
ગંદ
લૂછી
સાફ
રૂમાલ
કેટલાંક
થૂંકે
ચોકડી
નસીંકયા
ગળફા
કાઢયા
ચોંટી
ચીતરી
છોડાં
કૂચા-
ઠળિયા
નાંખવાં
ખીંટી
ગંદું
ખૂબ
બેદરકાર
સજજડ

ટળે
કાળજી
નાનપણથી

પાઠ ૨૯મો.

પ્રાર્થના
પ્રભુ
પ્રીતે
સ્તુતિ
દુનિયા
ઊંડા
દરિયા
સૂરજ
ચંદ્ર
ઝગમગિયા
પ્યારા
બુદ્ધિ

પાઠ ૩૦મો.

લુહારની
ધમણ
તણખા
ગુરુજી
પીરોજશાહ

લોઢું
તણખા
વાંસડો
દબાઇ
ભૂંગળીમાં
ચૂલામાં
પોલાં
ગોઠવે
સળગે
ધુમાડો
ભૂંગળી
ફૂંકવું
ફરરૂ

પાઠ ૩૧મો.

એરણ
છીણી
વળે
તપાવતા
હથોડા
ટીપે
બદલાય
ઘડાયું

તપાવ્યું
ઘડાય
ઠંડા
તૂટી
કઠણ
મૂકી
મજબૂત
બાજૂ
સળિયો
ચૂલો
ભઠ્ઠી
અહીં
સાણસીથી
ઉનાળામાં

પાઠ ૩૨મો.

ધાતુઓ
તાંબાકૂંડી
ઘરેણાં
સાંકળાં
સાંકળ
સળિયા
કઠેરા

સાણસી
પદાર્થ
પતરું
પથ્થરનો
ઠબૂ
ખણણૂ
પીતળ
લોટા
લોટીઓ
થાળી
વાડકા
વાસણને
માંજીને
ઊજળાં
ચળકતા
ભોંય
તાંબું
કથરોટો
પતરાં
વીંટી
બંગડીઓ
બૈરાંઓ

સોનું
ચાંદી
કલાઈ
પદાર્થ
ટીપવાથી
લીટો
સફેદ
ચડાવેલા
કાટ

પાઠ ૩૩ મો.

સિક્કા
ચળકતો
ઝાંખો
ઢબુ
નિકલ
પૈસો
ચોખ્ખો
જૂનો
આપણને
વાંકીચૂકી
આઠ
ચોખડી

સોળ
અર્ધો
રૂપિયો
બત્રીસ
ચોસઠ
કાંગરી

પાઠ ૩૪ મો.

પરગજુ
દિનકર
ધર્મશાળા
હમેશાં
તૈયાર
સૌનું
સુશીલાને
મદદ
કૂવેથી
ઉપાડવા
રહ્યો
ઉમંગથી
મોઢે
રસ્તામાં
પથ્થર

ભાઈબંધો
પૂછ્યું
સૂધી
સૂરત
ડબ્બામાં
દશ
ઊભો
ઊઠીને
બેસાડયો
પરગજુપણાનાં
વખાણ

પાઠ ૩૫ મો.

ચોખ્ખાઈ
પાડોશી
અજીતરાય
નરહરિને
શરીરે
લૂખસ
દવાખાને
હરિપ્રસાદે
તપાસ્યું
પેટ

દબાવ્યું
હથેળી
ટકોરા
કબજિયાત
દસ્ત
બગડયું
દિશાએ
સારું
પથારીમાંથી
ઊઠીએ
ટેવ
આળસ
બેદરકારી
ખરું
લખોટી
પતંગ
ખૂબ
આંગળાં
સાબુથી
અંગુઠાથી
લૂછી
ખૂબ

ચોળીને
ઘસવું
શિયાળામાં
ફાટે
વળગેલો
કોરું
દરાજ
લૂછતી
લૂછવું
જાંઘ
બગલ
દાંત
તપાસ્યા
દાતણ
ઝીણો
કૂચો
ઊભા
ઘસવા.
મોઢું
અવાળું
સાધારણ
દબાવવાં

વર્તવાની
સલાહ

પાઠ ૩૬ મો.

વાદળની
ગાડી
ટીપાં
સાગર
ધાર્યું
શુભ
પૂર
દૂર
બિચારાં
તૂટી
મહીં
ભટક્યાં

પાઠ ૩૭ મો.

કૂવો
થાળું
ગરગડી
અહીં
જુઓ
બેડાં

દોરડું
ગાળો
ઉતારે
પહોંચે
ડુબાવે
દેગડો
ચડાવી
એટલા
કઠેરો
કાઢવું
ઊથલી
સારું
ઊંડો
પાંદડાં
ઢોળાય
ઢોળાયેલું
માંજેલાં
પખાલી
ડોલથી
બૈરીઓ
બૂમો

પાઠ ૩૮ મો.

મંદિર
શિખર
સેવાળ
ચોગાન
ઓશરી
દર્શન
મંડપ
ગભાર
ધર્મશાળા
ચિત્ર
ઊંચું
ધજા
તળાવ
બાઝી
ગંદું
પડછાયો.
ઊંધું
ઢોર
ખેડૂતો
દરવાજામાં
દહેરું
ખુલ્લી
ફૂલઝાડ
પગથિયાં
ઘુમ્મટ
મૂર્તિ
તીર્થની
જાત્રાળુ

પાઠ ૩૯મો.

ચોખ્ખાઇ
વિષે
કવિતા
આંગણું
સોહાય
કદી
દૂર
નિત

પાઠ ૪૦મો.

વર્ષના
મહિના
વૈશાખ
શ્રાવણ
ભાણુ
વૃષ્ટિ
ત્રાસ
વારું
કારતક
માગશર
પોષ
મહા
ફાગણ
ચૈત્ર
વૈશાખ
જેઠ
અષાડ
શ્રાવણ
ભાદરવો
આસો
શયાળો
ચોમાસું
નટવર
ટૂંકી
વિક્રમ
ઠંડું
નહાવું
ખૂબ
હરિની
દિવાળીમાં
લીલા
મહેર
લહેર

પાઠ ૪૧મો.

કુંભાર
નવનીતની
ઘડા
ગાગર
ગોળી
નળિયાં
કોડિયાં
ચૂલા
સગડી
રવિવારે
બતાવીશ
શોધી
કાઢયું
કેશવભાઇ
નમસ્કાર

દેખાડું
કૂદતો
પછયું
કૂદે
ગૂંદે
કિનારેથી
ઢગલો
પલળવા
ઝડપથી
લોચો

પાઠ ૪૨ મો.

નળિયું
ઉતારી
પાતળી
તૈયાર
ઉતારી
કોડિયું
સુકાશે.
ભઠ્ઠીમાં
છાણાં
સૂકાં
પાંદડાં

ડાળીઓનો
ગોઠવ્યાં
થર કર્યો.
સૂકી
લાદ
નીંભાડો
દીવેલ
દીવેટ
દિવાળીને
રોશની

પાઠ ૪૩ મો.

ધડ
માથું
ભુજા
હથેળી
સાથળ
અંગુઠો
ગરદન
ભાગ
છાતી
પેટ
જોડાયેલા

પાઠ ૪૪ મો.

આપણું
શરીર
સાંધો
વળું
ઘૂંટણ
ઘૂંટી
બોચી
પીઠ
બરડો.
જોડાય
મોઢું
નસકોરાં
બાજુએ
પાછલો
ગરદનનો
આગલો

પાઠ ૪૫ મો.

સુથાર
વાંસલો
વીંધણું
રંદો
કરવત
રસિક
ચોખંડાં
થાંભલા
દાદર
બારણાં
વસ્તુઓ
મેજ
ખુરશી
પેટી
કબાટ
બન્યું
કાણાં
બનાવ્યો
બેસાડે
સાલ
સુંવાળું
ધારવાળી
બેઠેલો
દાંતા
પાટિયાં

———

પાઠ ૪૬ મો.	નિશાળનો	ઊડે	પાઠ ૪૮મો.
ભોજન	ઉતાવળ	લૂછવા	હિંદી
પોષાય	પૂરું	——	ભૂમિના
માંજેલાં	ખાધેલું	પાઠ ૪૭ મો.	પુત્રો
ચિંતા	કંકાસ	વિષે	પુરાણ
ચિત્ત	શાન્ત	જમ્યા	સૂત્રો
તરછોડવા	ફિકર	વર્ણન	ઝળકાવે
બાબતમાં	કોળિયા	કમોદનો	ચરિત્ર
કાળજી	મૂકયા	સુંદર	ઉદ્દેશી
જરૂર	ખુલ્લું	દહીં	હમેશ
પરસેવો	કંટાળો	તળિયાં	પાઠ ૪૯મો.
મોં	દૂધ	બાસુદી	પ્રાણીઓ
ધોઇ	એકદમ	દૂધપાક	કૂતરો
ચોખ્ખા	અંગુઠો	પૂરણપોળી	કાબરચીતરાં
પવિત્ર	ચાટવાં	લાડુ	માંસાહારી
ભૂખ	જમ્યા	કંસાર	નિમકહલાલ
સારું	ગળું	ભજિયાં	બિલાડી
માંદા	કોગળા	શીરો	કદે
ટકાવી	ખૂબ	શેવો	અણિયાળું
સ્વાદિયા	સાફ	તળ્યા	ઠંડા
દુઃખી	થાળીમાં	સ્વાદ	ટૂંકા
સંતોષ	છાંટા	——	તપખીરિયા

અણીદાર
મજબૂત
ખોદી
ખાડો
પાતળો
ઝડપથી
તળિયું
ભોય
ભીંત
ચઢી
સુંઘવાની
શક્તિ
પગલાં
સૂંઘી
ભરાયેલાં
શોધી
તરાપ
શિકાર
કરકરી
લટકતી
માંસ
પરસેવો

સોબત
વસ્તી
હેત
ખાતર
હોશિયાર
રખડતાં
અહીંથી
તહીં
ભટકી
ટુકડા
પાળેલાં
રાત્રે
માલિકના
અજાણ્યા

પાઠ ૫૦મો.

અનેક
દૂધ
અદ્ધર
રમણિક
ડોક
અડકે
હરિલાલ
કડણુ
આંગળું
પૂંછડું
ગુચ્છો
માંખ
મચ્છર
ઉડાડે
પેંડા
મિઠાઇઓ
ઓટલા
લીંપે
નાંખવાથી
ધાન્ય
સારું
સુકાય
શીંગડામાંથી
બટન
ઉપયોગી
ઉપકાર
પાલન
માયાળુ
સ્વભાવની
તોફાન
પૂજા

પાઠ ૫૧મો.

બીડ
નિરાંતે
જડશું
લીલાંછમ
ઊગેલાં
ફૂલ
મોજથી
દોડવું
ભેંસો
ગુરુજી
નિરાંતે
સરસું
મોઢું
ધીરેધીરે
તળાવને
કિનારે
સિવાય
હલાવ્યા
વાગોળે

જયસુખ
જડબાં
ઉપલું
નીચલું
બન્ને
ગાદી
ઘાસ
દબાવે
દબાવ્યાં
આંચકો
વાગોળવાની
શક્તિ
ખાધેલું
મોંમાં
વાગોળવું

પાઠ પ૨ મો.

ભેંસ.
ખાબોચિયું
મારકણી
દૂધ
શીંગડાં
ટૂંકા

પાતળા
ઉપાડે
ભૂંસું
ગભરાય
ઋતુ
લટું
તળાવડી
ખાબોચિયાના
શાન્ત
તોફાની
પાળનાર
ખિજાય
બીકણ
વાઘની
બચ્ચું

પાઠ પ૩ મો.

ઘેટું
ગાડર
ટક્કર
ગાલીચા
ઊન
ધ્યાનથી

જણાશે
આંચકો
અડકતાં
અદ્ધર
બીડમાં
છૂટી
ગરકી
કુતરાથી
પાળનાર
ટોળામાં
શીંગડાંથી
પછાડે
માથું
ઘણું
કઠણ
હમેશાં
ગોવાળ
ભરવાડ
કાતર
કાતરી
કામળા
શાલો

શિયાળામાં

પાઠ ૫૪ મો.

નમ્ર
ફુંફાડા
પીઠ
દોડતો
ઉંદર
વખાણ
સાંભળો
દોસ્ત
પ્રાણીઓમાંનો
મજબૂત
વજન
અથવા
ગાડીમાં
ખેંચી
ઝડપથી
શેઠને
ઉમંગથી
સ્વભાવે
હેતાળ
મેદાનમાં

ધૂળ
ઉડાડી
ઘંટી
દાઢોથી
હોઠથી
પ્રાણીઓ
ચોપગાં
દાબડો
ફૂટી

પાઠ ૫૫ મો.
ટેકરી
પહાડ
પર્વત
ડુંગરાળ
સમૂહ
શિખર
ખીણ
તળેટી
ઘાટ
આસપાસ
સપાટ
તદ્દન

હમેશાં
ઊંચો
ઊપસેલો
ડુંગરી
દૂરથી
ચઢવું
અઘરું
કાળકામાતાનું
મંદિર
પાવાગઢ
વડોદરાની
પૂર્વમાં
અમદાવાદની
ઉત્તરે
આબુ
કાઠિયાવાડમાં
જૂનાગઢ
ગિરનાર
હિમાલય
દુનિયાનાં
છૂટા
તળિયાં
ઊગે

ઊગ્યાં
જંગલ
ટોચ
સુધીનો
ઢળતો
ઢાળ
ચઢવું
ચઢાય

પાઠ ૫૬ મો.
નદી
રસ્તાની
બન્ને
બાજૂએ
વહેળામાં
ઘસડાઇ
પથ્થર
ઠરીને
હમેશાં
પર્વત
ખૂબ
પહોળા
ઊંડા

નિચાણમાં
કિનારા
તીર
જમણો
મૂળ
દરિયામાં
સમાય
માર્ગ
તદ્દન
વાંકાચૂંકા
ખાડી

પાઠ ૫૭ મો.
કોતરોમાં
ભરાયું
શિખરો
સફેદ
ઢંકાયેલાં
સૂર્યની
ખૂબ
ઘસતું
માટી
ઘસડાઇ

ભેંસ
ઢોર
ભયંકર
ભરૂચ
નર્મદા
સૂરત
તાપી
વાસદ
અમદાવાદ
સાબરમતી
કાશી
મથુરાં
યમુના
સિંધમાં
હૈદ્રાબાદ
સિંધુ
દક્ષિણમાં
કૃષ્ણા
પવિત્ર
નિર્મળ
ભાગીરથી

પાઠ ૫૮ મો.

લીલોતરી
રસાળ
પવતમાંથી
ઝરણા
ઝમે
ખળૂખળૂ
કિનારે
પશુપંખીને
શાંતિ
વિવિધ
ભૂમિ
દૂરદૂર
છેલ્લી
આનંદ

પાઠ ૫૯ મો.

ખાબોચિયું
વાટે
ઊંડો
ખાડો
ઠેકાણે
ટેકરીઓ
તળાવડી
દરિયા
ડુંગર
પાવાગઢના
વચ્ચે
વિહાર
ઊંડાં
લૂગડાં
ગંદાં
ઊંડી
ખીણોમાં

પાઠ ૬૦ મો.

નકશો
ચિત્ર
રામશંકર
ગુરુજી
શાળાના
કયારાઓ
રસ્તો
મધ્યમાં
ફુલ
ચોખ્ખા
કોદાળીઓ
ફૂલઝાડનાં
ધોરણની
પેન્સિલ
આંકણી
દોર્યાં
ઊઠયા
માંડવો
દોર્યું
ભીંતો
કબાટ
ઉપાડી
બતાવાય

પાઠ ૬૧ મો.

નકશો
યુક્તિ
સમચોરસ
કાઢયો
માપસર
ફૂટ

દશ	શોભીતો	દિશા	ઉત્તર
દેખાડવાનો	ભૂલ	ખૂણા	દક્ષિણ
સાધારણ	બાજૂએ	અગ્નિ	કુલ
વીસ	પ્રમાણમાં	નૈરૃત્ય	માણેકલાલ
ભીંતો	આકૃતિ	પૂર્વ	વાયવ્ય
			ઇશાન
છાપરું	પાઠ ૬૨ મો.	પશ્ચિમ	સૂર્ય

જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો.

બિલાડી, બિચારો, કિનારો, વિચાર, શિકાર, વિહાર, દિવાનખાનું, સિવાય, ખિજાય, રિસાળ, નિશાળ, વિસામો, શિયાળો, રિસાઉં, મિયાઉં, દિવાળી, મિઠાઇ, નિચાણ, હિમાલય.

અગિયાર, હોશિયાર, નાળિયેર, રળિયામણા, શિખામણ, અગિયારશ, કાઠિયાવાડ.

તળિયું, પાટિયું, કોડિયું, ઘોતિયું, ભજિયાં, અણિયાળું. [પતંગિયું, પગથિયું, ખાબોચિયું, અંધારિયું.

કુરકુરિયાં, ઝળઝળિયું, અઠવાડિયું, પખવાડિયું, અજવાળિયું, આંબાવાડિયું, કબજિયાત.

રીઝિયો, નાથિયો, હાથિયો, રેંટિયો, ઠળિયો, સળિયો, કોળિયો, રૂપિયો, દરિયો, ગોવાળિયો, રાખોડિયો, જાંબુડિયો. [ચરિત્ર, પવિત્ર.

ઉનાળો, ઉડાડી, ઉગારો, ઉમાડે, ઉતારી, ઉત્તર, સુવાય, ગુલાલ, લુહાર, સુથાર, પુરાણ, ધુમાડો, ડુબાવે, સુકાશે, બાસુદી, ઉદ્દેશી, યુક્તિ, દુનિયા. [સવિતા, કવિતા, મહિલા.

કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી.

ભૂલ, ફૂલ, ધૂળ, મૂળ, દૂર, પૂર, બૂમ, ખૂબ, ભૂખ, દૂધ, ફૂટ, સૂઝ, ઊન.

સૂતર, સૂરત, લૂખસ, પૂનમ, બાજૂ, ખેડૂત, સમૂહ, મજૂરી, કબૂતર, ટહૂકતી, અંગૂઠો, મજબૂત.

તૂટી, ફૂટી, બૂરી, મૂકી, ઊઠી, સૂતી, લૂછી, ખૂબી, સૂધી, સૂત્રો, ભૂમિ.

લૂલો, ચૂલો, ખૂણો, જૂનો, કૂચો, કૂવો, પૂજા, સૂવા, છૂટાં. [ઊગે, કૂદે, સૂકું, મૂકું, જૂઠું.

ઊલટો, ઊડતો, ઊડજો, ઊથલી, ઊઘડી, ઊતરી, લૂટેલો, ફૂટેલો, ઊગેલો, કૂદતો, કૂતરો, ટૂકડો, બૂડતાં, લૂછવું, લૂછતી, કૂમળું, લૂગડું, ઊજળું, મૂળાક્ષર, જૂનાગઢ, ગૂજરાતી.

થૂંક, ટૂંકો, મૂંગો, ભૂંડો, ઊંડો, ભૂંસી, સૂંઘી, ગૂંદી, ઘૂંટી, કૂંડી, ઊંચું, ઊંધું, ભૂંસું, સૂંઘવું, ફૂંકવું, ઘૂંટણ, ભૂંગળી, [મંદિર, રસિક, માલિક,

સારું, મારું, તારું, વારું, પુરું, કોરું, અધરું,

પતરું, છાપરું, અંધારું.

સેવાળ, ગોવાળ, રસાળ, હેતાળ, સાથળ, પીતળ, નિર્મળ, સાંકળ, ઉતાવળ, ડુંગરાળ.

શિર, દિન, દિવસ, શિખર, ફિકર, પિતા, શિક્ષા, દિનકર, ફિટકાર, બિલકુલ, ખિસકોલી, ગિરનાર, નિમકહલાલ. [તિથિ, ચિચિયારી.

હરિ, રવિ, શનિ, નહિ, શાંતિ, અગ્નિ, આકૃતિ, વિનંતિ, સ્તુતિ, યુકિત, શક્તિ.

ટાઢ, દાઢ, પાવાગઢ, જૂનાગઢ, લોઢું, મોઢું.

ગંદું, ગંદી, રંદો, હિંદી, ચાંદી, ખોદી, ગાદી, નદી, સફેદ, મદદ, વાસદ, લાદ, અમદાવાદ, મહેમદાવાદ, હૈદ્રાબાદ, નર્મદા.

સાડ, આઠ, પાઠ, પીઠ, શેઠ, જેઠ, હોઠ, ચોસઠ.

અહીં, તહીં, દહીં, દહીંથરાં. [વિષે, ભાષા.

સાધુ, સિંધુ, પશુ, આંસુ, ગુરુ, ઋતુ, ધાતુ, ઢંસુ, સાસુ, આસુ, લાડુ, માયાળુ, જાત્રાળુ, પરગણું.

ખુશ, દેશ, જોશ, દશ, ઇશ, અગિયારશ, બારશ, તેરશ, ધનતેરશ, ચૌદશ, કાળીચૌદશ.

દોરડું, દોડતી, દડો, દહાડો, પાંદડાં, દેગડો, દાબડો. [કુરકુરિયાં, ઝળઝળિયું, અડવાડિયું, પખવાડિયું, અજવાળિયું, અંધારિયું, આંબાવાડિયું, પતંગિયું, પાટિયું, કોડિયું, ઘોતિયું, પ્રભાતિયું, ખાબોચિયું.

જોડાક્ષર.

સર્વ, પ્રભુ, જન્મ, બાંધ્યો, ચિત્ર, બન્ને, બેસાડયો, આપ્યો, વર્ષ, પકડયું, બચ્ચાં, પ્રયત્ન, ત્યારે, સ્તુતિ, કૃપાદૃષ્ટિ, પ્રેમ, ઊગ્યો, સૂર્ય, પૂર્વ, પ્રાણીઓ, ઉદ્યોગ, બુદ્ધિ, વિદ્યા, ગુસ્સો, છેતર્યો, કહ્યું, માન્યું, લાગ્યું, ભાંગ્યું, પૂછ્યું, જુસ્સો, ઇશ્વર, છટ્ઠા, સત્ય, સ્વર, ઉચ્ચાર, વ્યંજન, સ્વાદ, રહ્યો, શુક્ર, છેલ્લો, સોમચન્દ્ર, કૃષ્ણપક્ષ, શુક્લપક્ષ, ચંદ્ર, પ્રભાતિયું, કૃષ્ણ, ત્રણસેં, લુચ્ચા, જાગ્યો, શક્તિ, પાળ્યો, લગ્ન, માંડયો, આવ્યો, ચોખ્ખા, ડબ્બી, વાળ્યા, ઊગ્યું, મિશ્ર, મુખ્ય, મિશ્રણ, ગુચ્છાદાર, છપ્પો, ભૂખ્યો, તદ્દન, છત્રી, ઊતર્યાં, ઊડ્યાં, પર્વ, પવિત્ર, દર્શન, અર્ધા, સ્વદેશી, સ્વરાજ, ચૂસ્યાં, પથ્થરપાટી, વર્ગ, નરસીંહ્યા, કાઢચા, સજ્જડ, પ્રાર્થના, પ્રીતે, પ્યારા, ભઠ્ઠી, પદાર્થ, સિક્કા, ધર્મશાળા, ડબ્બામાં, હરિપ્રસાદ, તપાસ્યું, બગડયું, દસ્ત, વર્તવાની, ભટકયાં, મૂર્તિ, તીર્થ, ઘુમ્મટ, જાત્રાળુ, વૃષ્ટિ, ત્રાસ, શ્રાવણ, ચૈત્ર, વિક્રમ, નમસ્કાર, ગોઠવ્યાં, વસ્તુ, સ્વાદિયા, શાન્ત, મૂકયા, જમ્યા, વર્ણન, પુત્ર, સૂત્ર, ચરિત્ર, ઉદ્દેશી, અદ્ધર, ગુચ્છો, સ્વભાવ, હલાવ્યા, ટક્કર, ધ્યાન, દોસ્ત, ઉત્તર, પર્વત, નર્મદા, હૈદ્રાબાદ, કૃષ્ણા, નિર્મળ, ક્યારા,

મધ્ય, પેન્સિલ, ઊઠયા, દોર્યું, આકૃતિ, યુક્તિ, અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય, વાયવ્ય, પશ્ચિમ.

મળતા જોડાક્ષર

સર્વ, પર્વ, પૂર્વ, સૂર્ય, વર્ગ, વર્ષ, તીર્થ, મૂર્તિ, અર્ધા, દોર્યું, પદાર્થ, છેતર્યો, ઊતર્યા.

ચિત્ર, ચૈત્ર, પુત્ર, ચરિત્ર, પવિત્ર, સૂત્ર, શુક્ર, નમ્ર, ચન્દ્ર, સોમચન્દ્ર, મિશ્ર, મિશ્રણ, હરિપ્રસાદ, જાત્રાળુ, વિક્રમ, હૈદ્રાબાદ. [સત્ય, નૈર્ઋત્ય.

નિર્મળ, દર્શન, પર્વત, વર્ણન, નર્મદા, પ્રાર્થના, ધર્મશાળા, વર્તવાની.

ત્રણ, ત્રણસેં, ત્રાસ, પ્રભુ, પ્રેમ, પ્રયત્ન, પ્રભાતિયું, પ્રાર્થના, શ્રાવણ, પ્રીતે. [આકૃતિ.

કૃપા, કૃપાદૃષ્ટિ, કૃષ્ણ, કૃષ્ણપક્ષ, કૃષ્ણા, વૃષ્ટિ,

ટક્કર, સિક્કા, બચ્ચાં, લુચ્ચા, ઉચ્ચાર, ચોખ્ખા, વચ્ચે, સજ્જડ, લઠ્ઠ, છઠ્ઠો, ભઠ્ઠી, ઉત્તર, પથ્થર, તદ્દન, ઉદ્દેશી, બન્ને, છપ્પો, ધુમ્મટ, છેલ્લો, ગુસ્સો, જુસ્સો, ડબ્બા, ડબ્બી.

સ્વરાજ, સ્વભાવ, સ્વદેશી, સ્વાદિયા, સ્વર, સ્વાદ. [બુદ્ધિ, શ્રદ્ધા.

શક્તિ, યુક્તિ, અગ્નિ, સ્તુતિ, દૃષ્ટિ, આકૃતિ.

ત્યારે, ક્યારે, જ્યારે, ક્યારા.

ઊગ્યો, ઊગ્યું, ઊતર્યો, ભૂખ્યો, ઊઠયો, ઊડ
પૂછ્યું, મૂક્યું, ચૂસ્યાં. [ઉદ્યોગ, વિદ્યા, [દસ્ત, દોર
ધ્યાન, મધ્ય. [ગુસ્સો, ખુસં
ગુચ્છો, ગુચ્છાદાર. [જાત્રાળુ, વર

પરીક્ષાના ડિકટેશનમાં આવનાર શબ્દો

પ્રયત્ન, સ્તુતિ, કૃપાદૃષ્ટિ, સૂર્ય, પૂર્વ, પૂછ્યું, ઉદ્યોગ, વિદ્યા, બુદ્ધિ, ગુસ્સો, છેતર્યો. કહ્યું, ઇશ્વર, છઠ્ઠો, ઉચ્ચાર, વ્યંજન, સ્વાદ, સોમચન્દ્ર, કૃષ્ણપક્ષ, શુક્લપક્ષ, પ્રભાતિયું, કૃષ્ણ, શક્તિ, ડબ્બી, ઊગ્યું, મિશ્ર, મિશ્રણ, ગુચ્છાદાર, ઢાંકણું, ભૂખ્યો, તદ્દન, ભઠ્ઠી, પવિત્ર, દર્શન, સ્વદેશી. ચૂસ્યા, પથ્થરપાટી, નસીકયા, સજ્જડ, પ્રાર્થના, પ્રીતે, ઊતર્યા, પદાર્થ, સિક્કા, ધર્મશાળા, હરિપ્રસાદ, ડબ્બા, ઉત્તર, વર્તવાની, ભટક્યાં, મૂર્તિ, તીર્થ, ઘુમ્મટ, જાત્રાળુ, વૃષ્ટિ, શ્રાવણ, વિક્રમ, સ્વાદિયા, શાન્ત, વર્ણન, ચરિત્ર, ઉદ્દેશી, અદ્ધર, સ્વભાવ, ટક્કર, ધ્યાન, સૂત્ર, સહ્ય, પર્વત, નર્મદા, હૈદ્રાબાદ, કૃષ્ણા, નિર્મળ, મધ્ય, પેન્સિલ, રાત્રે, દોર્યું, આકૃતિ, યુક્તિ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ, અગ્નિ, નૈઋર્ત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન.

સમાપ્ત.